

**Szerzett jogok az Alkotmánybíróság
gyakorlatában**

Jelige: „Azkaban”

Tartalomjegyzék

Gondolatébresztő.....	2
I. Rész: A jogállamiság	3
I. fejezet A jogállamiság jelentősége.....	3
II. fejezet Formális vagy materiális jogállam?	4
III. fejezet A jogállamiság tartalma a szerzett jogok szemszögéből.....	6
IV. fejezet De lege ferenda javaslatok.....	8
II. rész A szerzett jogok mibenléte	9
I. fejezet Nemzetközi kitekintés	9
II. fejezet A szerzett jogok megjelenése a magyar Alkotmányban	11
III. fejezet A szerzett jogok tartalma	13
III.1 Szociális biztonsághoz kapcsolódó szerzett jogok	13
A) A nyugdíjrendszerrel kapcsolatos határozatok	14
B) Társadalombiztosítással és ellátásokkal kapcsolatos határozatok.....	15
C) Családtámogatás	16
III.2. A munkához és foglalkozáshoz való joghoz kapcsolódó szerzett jogok	17
A) Munka törvénykönyvével összefüggő viszonyok	18
B) Közfoglalkoztatási munkaviszonyok	19
C) Foglalkozás gyakorlásának joga.....	20
D) Járulékok, adók, kifizetések	22
III.3 Szerzett jogok speciális megjelenései.....	24
IV. fejezet A szerzett jogok fogalom-meghatározásának lehetséges módja.....	26
V. fejezet A szerzett jogok és más jogintézmények	29
V.1. A szerzett jogi és a polgári jogi váromány elhatárolása	29
V.2. Szerzett jog és a tulajdonhoz való jog kapcsolata	31
V.3. Szerzett jog és ügyési óvás kapcsolatrendszer	32
VI. fejezet A szerzett jogok korlátozhatóságának módozatai.....	34
VI.1. A polgári jogi szempontú korlátozhatóság	35
VI.2. Alkotmányossági korlátozhatóság.....	36
A) Megfelelő felkészülési idő	36
B) Időtartam (váromány).....	36
C) Azonnali korlátozhatóság	37
VII. fejezet A szerzett jogok lehetséges alkotmányos szabályozása	39
Záró gondolatok	41
Felhasznált irodalom	43
Idegen nyelvű irodalom.....	44
Alkotmánybírósági határozatok.....	45

Gondolatébresztő

Számos publikáció foglalkozott már a jogállamisággal és ennek részeivel. Mégis azt mondhatjuk, van egy eleme amiről „megfeledkezett” a szakma. Ez pedig a szerzett jogok.

Felmerülhet a kérdés, hogyan kapcsolódik ez az alkotmányjoghoz. A válasz kézenfekvő. Mint látni fogjuk a szerzett jogok az alapjogok érvényesülésének, valamint a jogállamiság megvalósulásának méltánytalanul elhanyagolt alappillére. Jelentősége abban áll, hogy alkotmányos védelemben részesíti a jogszerzés mivoltát. Mellesleg el nem hanyagolható ismérve, hogy olyan, általában a társadalom szemszögéből elengedhetetlen alapjogokkal kapcsolatos viszonyokban fedezhetjük fel, mint a szociális biztonsághoz vagy éppen a foglalkozáshoz való jog. Ezen jogok megvalósulása minden állam sarkalatos kérdése.

Olyan kérdésekre keresek a dolgozatban választ, hogy a családtámogatási, a nyugdíj, valamint az egészségbiztosítási rendszer milyen keretek között változtatható, korlátozható. Adott helyzetben egy jogszerűen megszerzett jogosultság milyen keretek között korlátozható és utólag hogyan lehet megváltoztatni. Említhetem még a foglalkozás gyakorlásának problematikáját is.

A dolgozatban ilyen és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ. Az objektív megítélés érdekében érveimet, gondolataimat a jogszabályokra és az Alkotmánybíróság gyakorlatára építve támasztom alá. Fontos kiemelni, hogy e téma szakirodalma nagyon szűk körű, ezért alapvető jelentőségű az Alkotmánybíróság döntéseinek értelmezése.

A dolgozatomban megfelelő megalapozottsággal igyekszem bemutatni gondolataimat. Ennek a téma szemszögéből azért is van különleges jelentősége, mert nincs egységes kimunkált fogalom a szerzett jogokra. Erre is kínálok egy megoldási lehetőséget, megfogalmazódott szabályozási javaslatom a dolgozat végén, az egész lezárásaként szerepel, ami reményeim szerint elfogadható és megfelelően alátámasztott javaslatot takar majd.

Remélem e rövid bevezető felkeltette az olvasó érdeklődését, és ez végig fennmarad a dolgozat olvasása közben is.

I. Rész: A jogállamiság

A téma kibontása előtt elengedhetetlen a jogállamiság fogalmát tisztázni. Mindez azért fontos jelen dolgozat keretében, mert mint látni fogjuk a szerzett jogok a jogállamiságból közvetve erednek. Ebből fakad az első rész gondolata, ami természetesen jogelméleti alapokon áll, mégis a célja a jogállamiság olyasfajta bemutatása, ami a szerzett jogok feltárásának alapját képezi.

I. fejezet A jogállamiság jelentősége

A jogállam egy olyan állami berendezkedés, ahol a közhatalmat a jogszabályoknak megfelelően és ezek által meghatározott eljárásban arra felhatalmazott szervek gyakorolják. Érdemes megfogalmazni azt, hogy miben áll a jogállamiság szerepe, miért oly fontos.

Minden államnak lételeme, hogy fennállásának jogosságát és alapját igazolja. Ebből fakad az alaptörvény léte is, ami bár nem rangsorol saját „szabályain” belül, mégis érezhető, hogy van olyan hangsúlyos elv, ami a többi alapját képezi. Ilyen a jogállamiság. Ahogy az Alkotmánybíróság fogalmaz: a köztársaság alapértéke.¹ Olyan alapvető jog (de nem alapjog) ez, amely egyrészt egy demokratikus államberendezkedés alapja, másrészt olyan alkotmányos norma, aminek megsértése önmagában maga után vonja a jogszabály alkotmányellenességét.²

Jelentőségénél elengedhetetlen megvizsgálni, hogy nemzetközi „színtéren” vajon jelentős jogelvről beszélünk-e vagy csak hazai sajátosságnak tekinthető. Külföldi alkotmányokat áttekintve a válasz kézenfekvő: általános tendencia a jogállamiság alkotmányos szintű rögzítése.

Észak Európát tekintve – ahol főleg a monarchikus berendezkedés a jellemző nem pedig a szoros értelemben vett köztársasági eszme – is fellelhető e jogelv. A finn alkotmány például leszögezi, hogy a demokrácia jogot biztosít az egyénnek, hogy az állam életében részt vegyen. (Democracy entails the right of the individual to participate in and influence the development of society and his or her living conditions.)³ A norvég alkotmány szintén kifejezi, hogy a királyságuk független és szabad birodalom.⁴ Láthatjuk, hogy az észak-európai társadalmak tekintetében is elengedhetetlen gondolat a jogállamiság.

¹ 9/1992. (I. 30) Alkotmánybírósági határozat

² 11/1992. (III. 5.) AB határozat

³ <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>

⁴ http://www.servat.unibe.ch/icl/no00000_.html

Továbbhaladva a közép-kelet európai régióban hasonló felfogásokkal találkozunk. Itt a jogállam egy specifikus formája a szociális jóléti állam képe jelenik meg. Példa lehet erre Lengyelország⁵ vagy Szlovénia alkotmánya (Slovenia is a state governed by the rule of law and a social state).⁶ Az előbbieken látott szociális jogállam a fejlettebb nyugati kultúrákban is megjelenik, mint Franciaország alkotmányában is.⁷

Végezetül, hogy ne csak európai felfogásokat lássunk, egy közép-amerikai példát is bemutatok. Mexikó szintén a jogállamra alapítja alkotmányát (Every person in the United Mexican States shall enjoy the guarantees granted by this Constitution, which cannot be restricted or suspended except in such cases and under such conditions as are herein provided.)⁸

Láthatjuk, hogy a jogállamiság jelentős jogi kérdés. Nem csak hazánkban, hanem az egész világon létező és nagyon fontos fogalmi eleme az alkotmányoknak. Ezek után érdemes röviden szólni a jogállam eltérő felfogásairól.

II. fejezet Formális vagy materiális jogállam?

Jelen fejezet célja nem egy átfogó jogelméleti elemzés, hanem a fő téma körében maradva megvizsgálni azt, mely felfogás keretében helyezhetők el a szerzett jogok.

A formális felfogás atyja Lon Fuller. Felfogása szerint a joggal szemben támasztható kritériumok függetlenednek az elérni kívánt céloktól.⁹ Nyolc feltételt állít a jogrendszer elé, amelyek egy része a törvényhozásra, másik része a jogalkalmazásra utal.¹⁰ Ezek úgymond korlátozzák az állam hatalmát bizonyos formális szempontok alapján. Bár megjegyezendő, hogy nem nyújt megfelelő garanciát az önkényesség ellen.¹¹ Mégis olyan formális követelményeket támaszt, mint az eljárási garanciák¹² vagy a visszaható hatályú jogalkotás tilalma, ami egy későbbi fejezet témája. Lényeges kiemelni, hogy ez az elv említi meg a jog minimális tartalmát.¹³ Ez azért elengedhetetlen és hangsúlyos kérdés, mert itt megjelenik a

⁵ <http://www.senat.gov.pl/k5eng/dok/konstytu/2.htm>

⁶ http://www.servat.unibe.ch/icl/si00000_.html

⁷ http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html

⁸ http://www.oas.org/juridico/mla/en/mex/en_mex-int-text-const.pdf

⁹ Lon Fuller: *The Morality of Law*. Yale University Press, 1969. 41-48 pp.

¹⁰ Jakab András (szerk.) *Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 155-211. o.*

¹¹ Györfi Tamás- Jakab András: *Alkotmányos Alapelvek*. In: Jakab András i.m. 158.o.

¹² Györfi Tamás- Jakab András i.m. 159. o.

¹³ Györfi Tamás- Jakab András i.m.. 155-163. o.

bizalomvédelem, amelynek lényege, hogy az emberek jogba vetett bizalma fennálljon, valamint a jogbiztonság részét képező jogszabályok hatálybalépéséhez szükséges „kellő idő” rendelkezésre álljon. Ezeket azért tartom szükségesnek kiemelni a jogbiztonság elemei közül, mert szorosan kapcsolódnak a szerzett jogok védelméhez is. Egy példával érzékeltetve mindezt: ha fizetem a tb. járulékokat, és jár a gyermekem után a gyes, majd a jogalkotó egy szabálya holnaptól megszünteti a gyest, akkor elveszítem a „vásárolt jogomat”, ami jelen környezetben alkotmányellenes, mert nem volt elég időm a felkészülésre.

A formális felfogás elemzése után érdemes a materiális felfogást megtekintenünk. Ennek az atyja Friedrich Hayek. Szerinte a jelenlegi szabályok inkább egyedi parancsok.¹⁴ Ezt arra alapozza, hogy a valódi törvények általánosak. Másik síkon haladva a parancs nem enged teret az egyénnek. Tovább haladva a materiális jogállamfelfogásból következik az alapjogok védelme valamint a hatalommegosztás elve is.¹⁵

Mivel dolgozatom célja nem ezen eszmefuttatás jogelméleti kibontása, itt csak a leglényegesebb gondolatait foglaltam össze a két felfogásnak. Érezhető, hogy mind a kettő rendelkezik kifejezetten előnyös gondolatmenettel (a formális igazolja a szerzett jogokat, a materiális helyt ad az alapjogoknak.) Véleményem szerint nem szükséges ilyen éles elhatárolás alkalmazása, nem kell elkötelezni magunkat a jogállam egyik felfogása mellett sem. Miért írom ezt?

Legjobban a témám feldolgozása igazolja. A formális felfogás megfelelő alapja a szerzett jogoknak és az ezzel összefüggő jogbiztonsági követelményeknek. Azonban a materiális felfogás is képes helyet biztosítani az alapjogok és szerzett jogok védelmének. Ha a kettőt együtt alkalmazzuk, megkapjuk az alapjog igazoltságát, valamint az ehhez szorosan kötődő szerzett jogok intézményes alapját is. Tehát a válasz a fejezet kérdésére: nem szükséges egy ilyen erős elvi elválasztás.

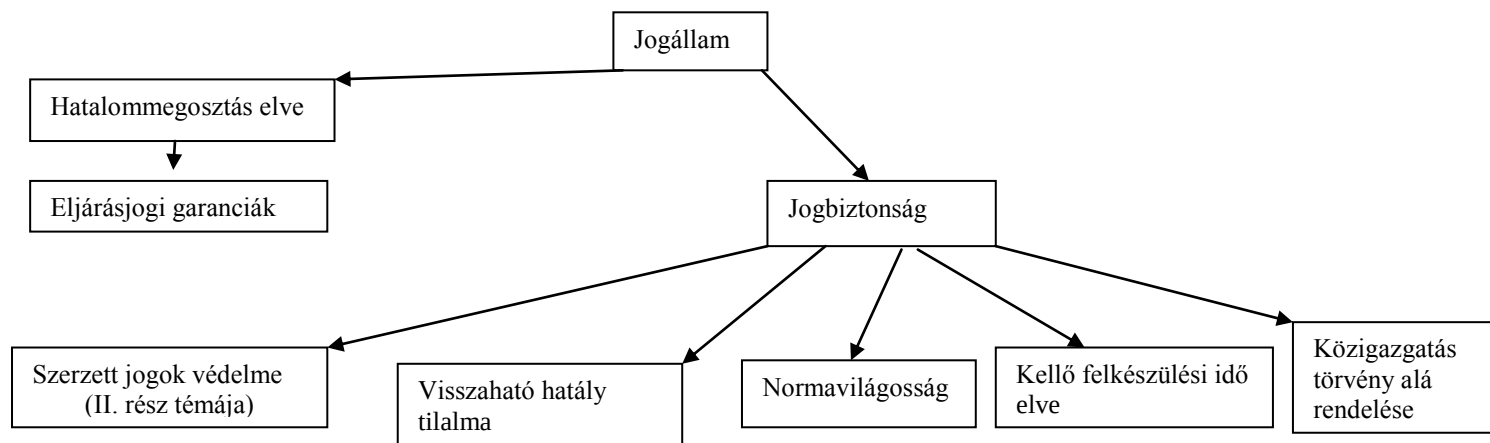
¹⁴ Lásd bővebben: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó Budapest 2009. 155-211. o.

¹⁵ Lásd bővebben: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó Budapest 2009. 155-211. o.

III. fejezet A jogállamiság tartalma a szerzett jogok szemszögéből

Az előző fejezetben láthattuk, hogy a jogállamiságot nem érdemes egy meghatározott felfogásba szorítani. Ezen megállapítás, valamint a szerzett jogok tekintetében meg kell határoznunk a jogállamiság tartalmát, amely közvetve alapja a szerzett jogoknak is.

Az Alkotmánybíróság értelmezésére tekintettel a jogállamiság alaphatározata a 9/1992. ABh.¹⁶ Ebben a törvényességi óvással szembeni felvetésekre fogalmazta meg az AB, hogy az alkotmány 2.§-ban kifejezett jogállamiság megfogalmazása önmagában nem tölti ki a jogelv teljes tartalmát¹⁷. Ez a feladat az Alkotmánybíróságra vár. Megjegyzendő, hogy ez a feladat az Alaptörvény tekintetében sem változott meg. Az AB említett határozatában kifejtette, hogy a jogállamiság elengedhetetlen tartalma a jogbiztonság. Ezáltal az állam köteles arra, hogy olyan szabályokat hozzon, ami egyrészt nem jelent visszamenőleges terhet, valamint megfelelően értelmezhető, és kiszámítható kell, hogy legyen a jogalkalmazó számára. Itt érzékelhető, hogy mintegy konkrét tartalmát a jogállamiság a jogbiztonság keretein belül tölti fel a jogalkotó. A továbbiakban a jogbiztonság tartalmi elemeit szeretném bemutatni, hangsúlyozva azt, hogy ezek hogyan kapcsolódnak a szerzett jogokhoz. Ezt az alábbi ábra szemlélteti:

Az ábrából kitűnik, hogy a jogbiztonság szerves része a jogállamiságnak valamint nagyrészt kitölti jelentését is. Jelen dolgozatban csak a jogbiztonság, a téma szempontjából releváns elveit szeretném kifejteni olyan szemszögből, hogy milyen viszonyban áll ez a szerzett jogokkal.

A visszaható hatály tilalmának kérdése talán a mai jogi helyzet egyik legnagyobb vihart kavarázó tényezője. Elöljáróban érdemes különbséget tenni a jogalkotó és a jogalkalmazó

¹⁶ Halmai Gábor (szerk.): Alkotmánybírósági esetjog. Budapest, Complex Kiadó, 207. 21-54. o.

¹⁷ 9/1992. (I. 30) AB határozat

között. A jogalkalmazó tekintetében érdekes kérdés az AB jogköre, amely visszaható hatályt alkalmazhat (ex tunc). Természetesen ez csak az alkotmányértés megállapítása esetén lehetséges. Elsősorban jogbiztonsági indokokból valamint a hatalom korlátjának egy jó eszköze ez a lehetőség.

Alapvetően a visszaható hatály kérdésköre először az ex nunc, ex tunc szabályoknál merült fel.¹⁸ Az indítványozó szerint az ex nunc hatályú megsemmisítés nem tud mit kezdeni az alkotmányellenesen keletkezett jogviszonyokkal. Az AB tv. szerint lehetősége van arra, hogy hatályon kívül helyezésnél más időpontot alkalmazzon, ha azt a jogbiztonság megköveteli. A szerzett jogok kapcsán még érdekesebb kapcsolatot mutat az a szabály, mely szerint a köztisztviselőket indoklás nélkül felmentheti a munkáltató,¹⁹ valamint ezzel összefügg a kormánytisztviselők hasonló felmentése.²⁰ Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy annak, aki a közszerát életpályaként választotta, mennyire tekinthető ez a foglakozás szerzett jognak és mennyire megváltoztathatatlan. Itt kimondta az AB, hogy nem sérültek a szerzett jogok, mert a határozatlan jogviszonyokban nem értelmezhetők úgy a visszaható hatállyal kapcsolatban, hogy azok megváltoztathatatlanok.²¹ Ebből jól kitűnik, hogy a visszaható hatály csak akkor sért jogot, ha egy fennálló jogviszonyra hátrányos helyzetet teremt. Vagyis a szerzett jog és a visszaható hatály kapcsolata ott úgy jelentkezik, hogy az ne legyen hátrányos változtatás.

Szintén visszaható hatállyal kapcsolatos problémát vet fel a „különadó” kérdése.²² Itt a probléma abban áll, hogy a nyugdíjak és járulékok befizetése után milyen hatással van a 2 millió forint feletti végkielégítés 98%-os megadóztatása? Itt jól érzékelhető, hogy a visszaható hatály a szerzett jogok sérelmét eredményezi. Mert aki kifizette a járulékokat a jövedelem után, azt hátrányosan érinti, ha ezen megszerzett jövedelem majdnem teljes egésze után adót fizet.

Ennél a határozatnál már a normavilágosság témakörébe térhetünk át. A jogszabály rendelkezése a jó erkölcsbe ütköző kifizetések jelöli meg, de nem határozza meg ennek a jelentéstartalmát. A szerzett jogoknál, főleg a járulékok fizetésénél valamint a segélyezési rendszernél kardinális kérdés, hogy megfelelő, a közember számára érthető fogalmakat használjanak. Ugyanígy elengedhetetlen a nyugdíjkérdésnél is, mert mint az előbbi eset is mutatja, a nem megfelelő fogalmazásmód a szerzett jogok jelentős sérelmét eredményezheti.

¹⁸ 10/1992. (II. 25.) AB határozat

¹⁹ 29/2011. (IV. 7.) AB határozat

²⁰ 8/2011. (II. 18.) AB határozat

²¹ 8/2011. (II. 18.) AB határozat

²² 184/2010. (X. 28.) AB határozat

Végül a felkészülési idő kapcsán szintén kimutatható a szerzett jogokra való ráhatás. A szerzett jogoknál konkrét példaként egy kismama sérelmezte, hogy a tanulmányi bizottság mindkét fokon elutasította a költségmentesség alóli kérelmét. Arra hivatkozott a kérelmező, hogy joggal számított a kedvezményre és a jogszabály, ami jövőre nézve szüntette meg ezt a kedvezményt nem nyújtott megfelelő időt.²³ Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint azonban egyedi ügyben vizsgálva akkor állapítható ez meg, ha a felkészülési idő kirívóan kevés, vagy aránytalan mértékben korlátozza a szerzett jogokat. Jelen esetben azért nem állta meg a helyét, mert kimenő rendszerben vezette be a kedvezmény megvonását, tehát elég idő volt a felkészülésre. Tehát adott helyzetben a jogszabály annyi időt kell, hogy adjon, hogy olyan megoldást teremtsen, ami alapján egy átlagember képes megfelelően felkészülni az elkövetkező változásokra.

Itt az AB a kellő idő terminust alkalmazza. Ugyanezt a fogalmat alkalmazza az előbbiekben ismertetett felmondási határozat kapcsán is. Leszögezte, hogy a kellő idő a jogszabály megismerését, az érintett személyek alkalmazkodását, valamint a jogalkalmazó szervek felkészülését is magába foglalja.²⁴

IV. fejezet De lege feranda javaslatok

Látható, hogy a jogbiztonság elvei szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Témám szempontjából a szerzett joghoz való kapcsolódás volt kiemelkedő jelentőségű. Az alkotmányozás kapcsán fontos követelmény, hogy az itt kifejtett érvek, valamint a fentebb említett ábra alapján szükséges egyfajta bővebb kifejtése a jogállamiságnak.

Gondolok itt arra, hogy ki kell bontani a jogbiztonság fogalmi körét, valamint annak tartalmát, és meghatározni fogalmi elemeinek egymáshoz való viszonyát. Láthattuk, hogy a kapcsolatok meg vannak közöttük, mondhatni összefüggésszerűen, ezért véleményem szerint mellérendeltségi viszonyban állva, egymást logikailag kiegészítve, konkrét normaszövegbe kellene őket foglalni.

Indokát abban látom, hogy a jogbiztonságra való hivatkozás konkrétumokat teremtené, és nem homályos fogalmakkal találkozánk. Ezen felül elengedhetetlen, hogy a jogok pontos meghatározásánál világos fogalmazást alkalmazzanak, hogy mindenki számára érthető legyen, mikor lehet rájuk hivatkozni.

²³ 35/1997. (VII. 1.) AB határozat

²⁴ 29/2011. (IV. 7.) AB határozat

II. rész A szerzett jogok mibenléte

I. fejezet Nemzetközi kitekintés

Kiemelten fontosnak tartom a szerzett jogok tekintetében a megjelenésüket. Nemzetközi szinten ez bizonyítja, hogy egy létező és el nem hanyagolható jogintézményről van szó. Megjegyezendő, hogy főleg polgári jogi intézményekkel kapcsolatban merül fel kérdéskörük. Ennek ellenére külföldi szerzők is alkotmányos alapjait vizsgálják. Ilyen például a tartásdíj.

Ennek kapcsán a leghíresebb ügy - alkotmányjogi szempontból - a *Sistare vs. Sistare* ügy. Lényeges elem, hogy itt nem volt egy ítélettel megállapított jogszerzés. A gyakorlat alapján az esedékes tartásdíj szerzett jog, ami sérthetetlen, megváltoztatása a jövőre nézve mindaddig lehetetlen, amíg a jogerős határozat alapján meg nem fizetik a hátralékot. De még ennek ellenére sem lehet visszamenőlegesen hátrányosan megváltoztatni. Az elmulasztott tartás végrehajtás útján visszamenőleg behajtható,²⁵ de a szakirodalom ismer ellenkező véleményt is. Ennek értelmében a tartás esedékességét és szükségességét időnként felül kell vizsgálni. Adódhat olyan helyzet - a szerző szerint -, hogy valaki újraraházasodik. Ekkor a tartás már nem jogos. Ezért véleménye szerint a megítélt tartás jár, de semmiképp sem szerzett jog, azért, mert nem keletkeztet a jövőre nézve jogot csak az adott helyzetre.²⁶

Hasonlóan szerzett jogi kérdéskört érint a vállalatok tekintetében a részvényesek elővásárlási joga az újonnan kibocsátott részvényekre. Egyes szerzők szerint fennálló jog, mert a részvényesek érdekei egy irányba mutatnak. Mások szerint a gazdasági élet meghaladta már ezeket a fenntartásokat. Mégis a Bíróság arra mutat, hogy az elővásárlási jog az eladás kapcsán felmerülő szavazás miatt (vagyis, hogy kinek adják el a részvényt) a szerzett jogok felé mutat.²⁷

Büntetőügyekben is felmerül a szerzett jogok kérdése. Egy fiatalkorú elítélése kapcsán merült fel mindez, ahol a szabályokkal ellentétesen nem értesítették a szüleit, és ez által az ítélet érvénytelen lett. Megállapítható volt, hogy a vádlottnak magából az alkotmányból fakadó szerzett jogát képezik az eljárási garanciák, ezért ezek megszegése akkor is új eljárást eredményez, ha a döntés esetlegesen helyes.²⁸

²⁵ Grow, George Burt: *Accrued Alimony - A Vested Right*. Albany Law Review, Vol. 9, Issue 4 (1939-1940), pp. 113-117

²⁶ Emmerglick, Leonard J.: *Accrued alimony- not a vested right*. University of Newark Law Review, Vol. 3, Issue 1 (Spring 1938), pp. 33-44

²⁷ *Pre-emptive to subscribe to stock not vested*. Utah Law Review, Vol. 3, Issue 1 (Spring 1952), pp. 140-143

²⁸ Tavss, Richard J.: *Criminal defendant's vested right in a void judgment*. Washington and Lee Law Review, Vol. 21, Issue 1 (Spring 1964), pp. 110-120

A vízjog területén is találkozhatunk szerzett joggal. Szerzett jogot keletkeztet-e egy elhagyott folyószakasz újrahasznosítása? Itt hatósági engedélyhez kötik a használatot, és a vita arra irányul, hogy a nem hasznosított vízre lehet-e jogot szerezni? Erre tekintettel ellentmondásos szabályozásnak lehetünk tanúi, ami végül a parti állam jogszerzését eredményezi.²⁹

Találkozhatunk még kirívóbb esetekkel is, ahol a használat joga a kérdés. Vajon a használat jogával jogot szerzek-e arra, hogy az ingatlant bármilyen módon hasznosítsam? Természetesen van lehetőség járulékos használatra. Ezek csak akkor keletkeztetnek szerzett jogot, ha jóhiszeműek, az engedélynek megfelelőek és nem kirívóan közerkölcsellenesek.³⁰

A nemzetközi kitekintés keretében utolsóként szeretném említeni a törvénymódosítások hatását a szerzett jogokra. Ennek keretében a települések által kötött szerződéseket kell említeni. Itt az infrastrukturális fejlesztések kapcsán azt a megállapítást tehetjük, hogy a megszerzett jogoknál nem lehet visszaható hatállyal hátrányos helyzetet teremteni, hacsak másképpen nem oldható fel az adott jogi probléma.³¹

Láthatjuk a szerzett jogok témaköre egy jelentős, külföldön is létező jogintézmény, amely a legváltozatosabb jogterületeken jelenik meg. Ennek ellenére a szerzők alkotmányos alapon vizsgálják a problémákat. Ezután érdemes megtekinteni a szerzett jogok megjelenését a magyar szakirodalomban.

²⁹ Thomas, Richard Gary: Waters and Watercourses - Constitutional Law. St. Mary's Law Journal, Vol. 3, Issue 1 (Spring 1971), pp. 136-143

³⁰ Farkas, Samuel E.: Swinging and Dining Do Not Mix: Why Sexual Activity Can Not Be An Accessory Use or a Vested Right in a Restaurant in Pennsylvania. Widener Law Journal, Vol. 19, Issue 2 (2010), pp. 671-688

³¹ Fox, Wilmer T.: Does an Amendment in the Law Changing the Manner of Apportioning Assessments for Municipal Improvements, Impair Any Vested Right of Either the Contractor, the Property Owners or the Municipality. Central Law Journal, Vol. 72, Issue - February 10, 1911 (February 10, 1911), pp. 97-103

II. fejezet A szerzett jogok megjelenése a magyar Alkotmányban

A szerzett jogok elemzésénél jelentős kérdés megjelenésük, azért, mert nem egy önálló alapjogról van szó, hanem egy olyan jogosultságról, ami tipikusan alapjogokhoz kapcsolódik.

Ezen jog alaphatározata a Gazdasági stabilizációt szolgáló egyes törvénymódosításokhoz (Gst.)³² kapcsolódó AB határozat. Jelentősége abban áll, hogy a szociális ellátó rendszer átalakításával kapcsolatban kimunkálta a szerzett jogok fogalmi rendszerét.

Természetesen mire az AB dogmatikailag ide eljutott, hosszú út vezetett. Itt véleményem szerint kettős fejlődést érdemes vázolni. Egyrészt a szerzett jogok fogalmának kikristályosodását, másrészt a „vásárolt jogok” vagyis a társadalombiztosítási rendszer átalakításával kapcsolatos kérdést.

Az első kérdés a nyugdíjasok infláció-kompenzációjával kapcsolatos határozatban jelent meg először.³³ Itt még eltérő véleményen voltak a bírák. Abban viszont egyetértettek, hogy bár lehet, a társadalomnak alacsonyabb színvonalon kell élnie, de a nyugdíjellátások szemszögéből nem elegendő, ha csak egy létminimumot biztosítanak, mert a nyugdíjas munkája ellenértékével szerezte jogát nyugdíjára.³⁴ Látható, itt már megjelenik a szerzett jog alapgondolata, vagyis, hogy ellenérték fejében szerzett jogosultság, vagy, ahogy az AB fogalmaz: „Épp olyan személyes jog, mint a tulajdonhoz való jog”. Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett Sólyom László. Szerinte a szociális jogok (amihez kapcsolódik a szerzett jog is) általánosságban nem fogalmazhatóak meg, ezt a törvényhozás dolgozza ki. 1991 után Sólyom már a társadalombiztosítás felől közelít, és azt alapozza meg, hogy az ellenértékkel történő szerzés egyfajta vásárolt jogot teremt.³⁵

Itt kapcsolódhatunk a vásárolt jogokhoz. Méghozzá a társadalombiztosítás kapcsán, ahol 1991-től hangsúlyozták, hogy dogmatikailag ez egy biztosítás.³⁶ Mindezt arra alapozták, hogy az ellátás alapja a végzett munkához igazodik. Ezzel kezdődött a vásárolt jogként való felfogás. Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a tb. egyik alapja a nyugdíjrendszer, ami

³² 1995. évi XLVIII. tv.

³³ 24/1991. (V. 18.) AB határozat

³⁴ Sajó András: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. Magyar Jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 206. o.

³⁵ 26/1993. (IV. 28.) AB határozat

³⁶ Sajó András: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. Magyar Jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 207. o.

vásárolt jogon alapul, és ezt összekapcsolva a szolgáltatásra szerzett joggal, tulajdoni védelemben részesül.³⁷

Érdekesség, hogy az AB kezdetben tagadta a szociális jogok és a tulajdonhoz való jog kapcsolatát a szerzett jogokkal. Később, mint láttuk már tulajdoni védelembe is került. Végezetül odáig került a kimunkálás, hogy a szerzett jogok a jogbiztonság alapelemének minősültek.

Amint a későbbi fejezetekben látni fogjuk, nemcsak a jogbiztonsághoz, hanem az alapjogokhoz is szorosan kapcsolódik a kérdés. Sőt, a tulajdonhoz való jog kapcsán számos határozatból megállapítható, hogy az AB átfedéseket alkalmaz ezzel kapcsolatban. Gondolok itt a közjegyzőkkel kapcsolatos határozatra, ahol azáltal, hogy az érintettek végzettsége megvolt és később egy törvény magasabb végzettséget írt elő munkakörük betöltésére, az AB a szerzett jogok mellett a tulajdonhoz való jog sérelmét is vizsgálta.

Azt mondhatjuk, hogy a kezdeti elvek kidolgozása után a 43/1995. ABh-ban teljesedett ki a szerzett jogok védelme, ahol a szociális ellátó rendszer átalakításával kapcsolatban dolgozták ki fogalmi elemeit.³⁸

Ezek után megállapítható, hogy jelenleg is élő jogról beszélhetünk. Tipikusan a munkához való joggal és a szociális biztonsággal kapcsolatban találkozunk vele. Kiemelendő, hogy az utóbbi időben újabb „virágkorát” éli, több határozatban is megjelennek a közszolgálati jogviszonyból eredő viták, amik a szerzett jogokhoz köthetők.

A továbbiakban e határozatokkal ismerkedünk meg, amelyek egyben a szerzett jogok fogalmának tartalmi elemeit is bemutatják.

³⁷ Sajó András: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. In: Magyar jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 208-209. o.

³⁸ A későbbiekben bővebb kifejtésre kerül a határozat.

III. fejezet A szerzett jogok tartalma

Jogosan felmerülő kérdés, hogy logikus gondolatmenetet követve, miért nem először a szerzett jog fogalmát tekintjük át.

A válasz a következő. Mint ahogyan arra a szakirodalom is utal, az AB nem adott kimunkált fogalmat a szerzett jogokra. Ezért szükségesnek tartom először a tartalmának elemzését, majd kísérletet teszek arra, hogy a kimunkált tartalmi elemekből egységes és dogmatikailag elfogadható fogalmat adjak ezen jognak.

Fontos leszögezni, hogy bár alapjogok kapcsán merülnek fel a tartalmi elemek, mégsem beszélhetünk alapjogvédelemről, mivel a szerzett jogok az alapjogoknál gyengébb védelemben részesülnek.

A továbbiakban AB határozatok elemzésével, valamint ezek csoportosításával egyrészt a szerzett jog sokszínűségét, másrészt alapjogokkal kapcsolatos viszonyát, harmadrészt pedig tartalmi elemeit tudjuk majd megállapítani.

Ezért három nagy csoportját hoztam létre a határozatoknak. Az első csoport a *szociális biztonsághoz való joghoz* kapcsolódik, a második csoport a *munkához* valamint a *foglalkozáshoz való joghoz*, a harmadik pedig azokat a *kivételeket* tartalmazza, ami nem sorolható be az előző két csoportba.

Kritikaként megfogalmazható a határozatokkal kapcsolatban, hogy bár részletesen kifejtik a szerzett jogok tartalmi elemeit, mégsem adnak választ arra, hogy konkrét viszonyokban hogyan valósul meg az adott szerzett jogi sérelem.

III.1 Szociális biztonsághoz kapcsolódó szerzett jogok

Ez a csoport tekinthető a legtipikusabbnak, ha szerzett jogokról beszélünk. A szociális ellátórendszerek kérdései szinte elengedhetetlenül kapcsolják magukhoz a tárgyalt jogot. Itt három alkategóriát érdemes elkülöníteni, ami a tartalmi felépítést és megértést segíti elő. Ezek a *nyugdíjrendszerrel kapcsolatos határozatok*, a *társadalombiztosítással és ellátásokkal kapcsolatos határozatok* és végül a *családtámogatással összefüggő kérdések*.

A) A nyugdíjrendszerrel kapcsolatos határozatok

A korengedményes nyugdíjazással kapcsolatban érkezett panasz az AB-hoz. Sérelmezte a nők és férfiak közti nyugdíjazási korhatár különbségét, valamint az államigazgatási dolgozók korkedvezményes nyugdíját.³⁹ Kifejtette az AB, hogy a szerzett jogok kapcsán *az átmeneti szabályozásra megfelelő időt kell hagyni*. Jelen esetben nem találta jogsértőnek, hogy a nők nyugdíjba vonulási előnye a férfiakkal szemben drasztikusan csökkent. Mindezt arra alapozta, hogy a szerzett jogok megváltoztatásánál az átmeneti idő szükséges.

Egy másik határozatban azt sérelmezték, hogy az 1999-es évre vonatkozó költségvetés egy bizonyos összegű emelést irányzott elő a nyugdíjakban, amit egy későbbi törvénnyel csökkentettek, és ezáltal az indítványozók azt sérelmezték, hogy törvényes várományuk sérült.⁴⁰ Az AB kifejtette, hogy a nyugdíj „vásárolt jog” vagyis a nominális értéke nem csökkenthető. Kifejtette, hogy mindaddig *nem alkotmányellenes a csökkentés, amíg az nem érinti az ellátás jogát, vagyis tényleges veszteséget nem okoz*. Tehát amíg a szerzés alapján fennálló jogokat megkapják, addig a megígért többletek esetleges gazdasági változások miatt nem kérhetők számon.

A tulajdonhoz való joggal kapcsolatosan jelent meg a saját jogon nyugdíjat nem szerző házastárs dilemmája. Itt a kérdés az volt, hogy aki saját jogon nem szerzett nyugdíjat, házastársa utáni ellátást kaphat-e?⁴¹ Itt kiemelték, hogy *a szerzett jog korlátozható, de ez egyedi ügyekben vizsgálendő*. A probléma itt az, hogy senki sem saját magának keres, vagyis ahogy a párhuzamos indoklásban szerepel, amit a házastársak keresnek, azok közszerzeményük.⁴² Tehát *az özvegyi nyugdíj jelentős csökkentése alkotmányosan nem indokolható, és aránytalan tulajdonkorlátozást jelent. Itt összekapcsolódik a nyugellátásra szerzett jog valamint az özvegy tulajdonhoz való joga. Ez alátámasztja a két intézmény kapcsolatát*.

Érdekes kérdést vet fel a katonai szolgálatnak a nyugdíjazás esetén történő szolgálati időbe való beszámítása.⁴³ Kizárják a szolgálati időből a hivatásos vagy tovább-foglalkoztatotti időt. Az AB kifejtette, hogy *az illeték fejében szerzett tb. szolgáltatások megvonása vagy indokolatlan átalakítása tulajdoni védelemben részesül. Ha a járulékfizetéssel megalapozott*

³⁹ 28/2000. (IX. 8.) AB határozat

⁴⁰ 39/1999. (XII. 21.) AB határozat

⁴¹ 5/1998. (III. 1.) AB határozat

⁴² Zlinszky János Alkotmánybíró különvéleménye

⁴³ 189/D/2003. AB határozat

szolgálati időt figyelmen kívül hagyják olyan okból, ami utóbb és befolyásolhatatlan okból keletkezett, az alkotmányellenes. Jelen esetben viszont már a korábbi jogszabály is hangsúlyozza, hogy a szolgálati idő a nyugdíjszámításnál nem vehető figyelembe, így nem sérti a szerzett jogokat.

Az előbbi elvek ellenpéldáját mutatja be egy másik határozat. Azt sérelmezték, hogy a nyugdíjszámításnál az 1988. január 1. előtti keresetnél a minimálbért veszi alapul, ha nem tudják bizonyítani a keresetet.⁴⁴ Itt az előbbi érveket figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy nem kerül kizárásra a korábbi kereset beszámítása, mert ez nem egy utólagos befolyásolhatatlan ok.

Következtetésként levonhatjuk, hogy a szerzett jogok védelme erősen jelentkezik a nyugdíjakkal. Kijelenthető, hogy maga a nyugdíj is szerzett jog, amely szerzett jogi mivolta a tulajdonhoz való joggal áll kapcsolatban, sőt a szerzett jog legteljesebb megjelenése ezen jog, amit bizonyítanak a bemutatott határozatok is. Fontos megjegyezni, hogy az állam feladata a „vásárolt jogok” megfelelő ellentételezése is, aminél az egyes várományok esetlegesen jelenhetnek meg.

B) Társadalombiztosítással és ellátásokkal kapcsolatos határozatok

Itt főleg a tb. ellátásai, mint ellenérték fejében szerzett jogok kerülnek elemzésre.

Bonyolult kérdést vetett fel a Művészeti Alaphoz tartozás. A szerzett jogok átmenetének jogszerű formáját mutatják be. Kimenő rendszerben szüntették meg az Alap által nyújtott szociális juttatásokat, úgy, hogy aki többletet fizetett, annak azt visszafizették és így igénye is megszűnt. Ezzel kapcsolatban az AB a szerzett jogok korlátozását egyéni ügyben vizsgálta. Megállapította, hogy a jogalkotó figyelemmel volt az ellátások további biztosítására azáltal, hogy lehetőséget adott közalkalmazottként vagy egyéni vállalkozónként a tevékenység továbbfolytatására. Vagyis *a szerzett jog elvesztésére megfelelő kompenzációt biztosított, ami így már nem alkotmányellenes.*⁴⁵

A táppénzzel kapcsolatban kiemelte, hogy *az állam kötelessége a szerzett jogoknál a megfelelő hozzájárulás.* A támadott rendelkezésnél az állam mintegy 75%-át a táppénznek a munkáltató költségére róttá, ezzel bekövetkezett a felén túli sérelem.⁴⁶ Természetesen a *tartós viszonyokban is lehet beavatkozás, de ennek is megvan a határa.* Jelen esetben ez a nagy

⁴⁴ 520/B/2006. AB határozat

⁴⁵ 51/2007. (IX. 15.) AB határozat

⁴⁶ 56/1995. (IX. 15.) AB határozat

áthárítás sérti a szerzett jogot, mert az ellenszolgáltatás és a szolgáltatás aránya eltér. Vagyis csökkentti a szolgáltatást az állam, de a járulékot nem.

Egy másik határozatban ellenpéldaként említhetjük, hogy *a szerzett jogok védelme csak az ellentételezés idejére jár.*⁴⁷ Adott ügyben ez azt jelentette, hogy aki tb. járulékot nem fizetett, vagy arra nem volt kötelezett, nem várhatta el, hogy a biztosító a nem ellentételezett időszakra is viselje a kockázatot.

A fentiekből látható a szerzett jogok újabb jellemzője, vagyis az, hogy a szerzett jog helyettesíthető, méghozzá megfelelő kompenzációval. Megváltoztatható jogviszonyt eredményez, ami persze nem azt jelenti, hogy mindenféle kontroll nélkül megváltoztatható, mint láttuk a határozatokból. Ebből fakad az is, hogy csak az ellentételezés idejére jár. Itt a szerzett jogok *egyfajta értékarányossága* mutatkozik meg a határozatokban.

C) Családtámogatás

Ezekben az esetekben is tipikusan olyan szolgáltatásról van szó, amelyek valamely járulék ellentételezését jelentik.

A gst. törvény kapcsán merült fel, hogy egyfajta rászorultsági kvótát állapít meg a családi pótléknál.⁴⁸ Itt az AB figyelemmel volt arra, hogy ez *szociális alapon jár.* Ezért figyelemmel kell lenni arra, hogy az állam maga alakítja a szociális rendszert, itt a hangsúly azon van, hogy rendszerként működjön. *Természetesen a változtatás joga nem korlátlan.* Tehát magából a szociális ellátások rendszerből *nem következik önálló módon a támogatásokra való jogszerzés.*

A tgys. és gyed kapcsán szintén határhelyzet állt elő,⁴⁹ amikor a számítási módot hátrányosan változtatták meg, és ezért kevesebb lett a támogatás összege a vártnál. Az AB véleménye szerint azáltal, hogy a kedvezőtlenebb számítás az új belépőkre vonatkozott, a törvény nem alkotmányellenes, mert azokkal szemben alkalmazandó, akik nem fizetnek járulékot.

Másik ügyben az a felsőoktatási hallgató, aki 2006 előtt részesült tgys-ben igényt tarthatott költségmentességre.⁵⁰ Itt az indítványozó azt sérelmezte, hogy 2005-től hallgató, de csak 2007-ben született gyermeke, és nem kapott támogatást. Az AB megállapította, hogy ott,

⁴⁷ 165/B/1996. AB végzés

⁴⁸ 52/1995. (IX. 15.) AB határozat

⁴⁹ 346/B/2002. AB határozat

⁵⁰ 1108/B/2008. AB határozat

ahol a biztosítási elem nem játszik szerepet, a kérdést a jogbiztonság alapján kell megítélni. Ez jelen esetben nem jelentett alkotmányértéktést, mert attól nem vonták meg a kedvezményt, aki erre jogosult volt.

A családtámogatás a szerzett jogok szemszögéből határterület. Mindez indokolható azzal, hogy itt a hozzájárulás mértéke alacsonyabb, inkább az alanyi jog dominanciája figyelhető meg. Itt egyfajta „liberálisabb” felfogás valósul meg. Mindez annak is betudható, hogy a biztosítási elem itt csekély, tehát nem dominál a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránya.

Összességében a szociális biztonsághoz kapcsolódó szerzett jogokról elmondhatjuk, hogy kiemelkedő eleme ennek a rendszernek a biztosítási elem és az értékarányosság. Fontos látni, hogy ahol nem dominál e két elem, ott csekélyebb a védelem (Családtámogatás). Egyfajta szerzett jogi „erőviszony” állítható fel a szociális ellátás pillérei között. Erősségük alapja az ellentételezés, aminél ki kell emelni azt a jellemzőjüket, hogy megfelelő kompenzációval helyettesíthetőek, vagyis nem abszolút jogok. Előremutató és egyben igazolja azt a feltevést is, hogy a szerzett jog egy kapcsolt jogosultság. Kiemelendő végül, hogy erős kapcsolat mutatható ki a tulajdonhoz való joggal, amit jól bizonyít, hogy adott helyzetben a védelem foka a tulajdoni védelmmel egyenlő.

III.2. A munkához és foglalkozáshoz való joghoz kapcsolódó szerzett jogok

A szerzett jogok második nagy tartalmi köre a címben jelölt jogokhoz kapcsolódik. Érdeemes arra figyelni, hogy a szerzett jogok terminológiája mennyire követi a szociális jogoknál bemutatottakat. Ez lényegesebben nagyobb kört ölel fel, mint a szociális jogok köre.

Az itt taglalt kapcsolódási pontok a mostanában nagy vitákat kiváltó *közfoglalkoztatási munkaviszonyok*, az *Munka törvénykönyvével összefüggő viszonyok*, a *foglalkozás gyakorlásának joga* és végül a *járulékok, adók, kifizetések* köré szerveződik. Ezen négy csoportban igyekszem választ találni arra a kérdésre, hogy ezek a jogviszonyok hogyan kapcsolódnak a szerzett jogokhoz.

A) Munka törvénykönyvével összefüggő viszonyok

Jelen cím alatt azt vizsgálom, hogy a közsférában foglalkoztatottakhoz képest általánosnak tekinthető munkaviszonyokban hogyan érvényesül a szerzett jogok védelme.

A vállalkozók sérelmezték, hogy kiegészítő tevékenységük után úgy fizetnek adót, ahogy két főállás után kellene.⁵¹ Erre az Alkotmánybíróság úgy reagált, hogy a *többlettevékenységhez kapcsolódó tb. kiterjesztése nem jár a szerzett jog korlátozásával*. Tehát ha több helyről szerzek jövedelmet, természetes, hogy megalapozza a több tb. járulékot is.

Az adókedvezményekkel kapcsolatban a külföldi részvételű cégek esetén egy kétlépcsős adókedvezményt állapított meg a jogalkotó.⁵² Itt a probléma az volt, hogy a konkrét jogviszony fennállása alatt változtatott hátrányosan a jogalkotó. Az AB kimondta, hogy a *szerzett jogokhoz kapcsolódó jogalkotó által ígért törvényes várományoknál az időtáv jelentős tényező. A rövidtávra ígértek nagyobb védelemben részesülnek, mint a hosszabb távra szóló jogos igények*. Az AB ugyanis megállapította, hogy *a jelen rövid távú adókedvezménynél bár a kedvezményadás joga a jogalkotóé, a megadott kedvezményt a gazdaság kiszámíthatósága miatt nem vonhatja meg*.

A szabadság idejére járó bérek fizetésénél sérelmezték, hogy a szabadság megkezdése előtti két munkanap helyett egy munkanappal előtte kellett a bért kifizetni.⁵³ Fontos leszögezni, hogy a jogalkotó által adott kedvezmények nem szerzett jogok. Jelen esetben a munkavállaló az esedékesség előtt hozzájut béréhez, tehát ez a változtatás *nem szerzett jogot von el, hanem jogtechnikailag segítséget nyújt a munkáltatónak*.

Láthatjuk, hogy a munkaviszonyok kapcsán kiemelkedő, hogy a jogalkotó által nyújtott kedvezmények nem szerzett jogok. Ennek korlátját viszont az jelenti, hogy a rövidtávra ígért, esetleg adott kedvezmények erősebb védelemben részesülnek, mint a távolabbiak. Ez kizárja, hogy a jogalkotó felelőtlen ígéretekkel esetleg bajba sodorja a munkavállalót.

⁵¹ 34/1997. (VI. 11.) AB határozat

⁵² 16/1996. (V. 3.) AB határozat

⁵³ 26/B/2004. AB határozat

B) Közfoglalkoztatási munkaviszonyok

A nagy vihart kavaró indoklás nélküli felmondásban, amikor a munkáltató minden indok nélkül felmondhatott a közsféra (köztisztviselő, kormánytisztviselő) alkalmazottainak az AB nem állapította meg a szerzett jogok megsértését.⁵⁴ Miért is? Rámutattak arra, hogy a *jövőben hátrányosan változó körülmények nem alkotmányellenesek*. Mindez alátámasztható azzal is, hogy a felmentés joga előtt semmilyen olyan várománya nincs az alkalmazottnak, ami alapján Őt meglévő jogában sérelem érné.

Hasonló problémát vet fel a kormánytisztviselők újonnan keletkezett jogállása, melynek következtében elesnek a Kjt. által nyújtandó jubileumi jutalomtól.⁵⁵ Itt az érvelés alapja szintén az, hogy *a szerzett jog védelme akkor nyílik meg, amikor megtörtént a tényleges szerzés*. Vagyis az, hogy jutalmat kaphatott volna, esetleges dolog, ami nem tekinthető védelem alá tartozónak.

A „különadóval” kapcsolatban ellenpéldáját láthatjuk az eddig elmondottaknak.⁵⁶ Itt ugyanis az AB megállapította, hogy a *lezárt jogviszonyok tekintetében alkotmányellenes a visszamenőleges elvonás*. Mivel a 98%-os elvonás már lezárult és megfelelően „leadóztatott” jövedelem újbóli adóztatását jelentené. Ez ellenétes az Alkotmánnyal. Tisztán látható, hogy *a múltban lezárt jogviszonyokra a szerzett jogok tekintetében hátrányos következmény nem róható ki*.

A közalkalmazottak tekintetében a tanárok fizetési osztályba sorolásánál támadt alkotmányos aggály.⁵⁷ A besorolt osztályból az iskola visszasorolta néhány pedagógusát. (Konkrét ügyben „F” fizetési osztályból „D”-be). Itt vizsgálta az AB a szerzett jog védelmét, aminek *korlátozásának jogossága mindig konkrét ügyben dönthető el*. Jelen ügyben azért állta meg a helyét, mert úgy változtatott fizetési osztályt az adott alkalmazottak körében, hogy fizetési kondíciójukat nem ronthatták vissza. Tehát a korlátozás oly mértékű volt, ami a megszerzett jogosultságot tiszteletben tartotta.

A közalkalmazottak végkielégítésével kapcsolatban az új törvény alapján csak az adott szervnél eltöltött idő lehet a számítás alapja, míg a régi törvény alapján a besoroláskor fennálló munkaviszonyban töltött idő is hozzátartozik a végkielégítés számításához. Ezért az új törvény alkotmányellenességét kérték megállapítani.⁵⁸ Az AB leszögezte, hogy *a szerzett*

⁵⁴ 29/2011. (IV. 7.) AB határozat

⁵⁵ 8/2011. (II. 18.) AB határozat

⁵⁶ 184/2010. (X. 28.) AB határozat

⁵⁷ 116/B/1995. AB határozat

⁵⁸ 1399/B/1995. AB határozat

jogok nem alapjogok, így itt szélesebbkörű beavatkozási lehetősége van a jogalkotónak. Vagyis konkrét ügyben a végkielégítés megállapítása jogalkotói kézben van.

Fontos felvetés, hogy a munkáltatóváltás hogyan befolyásolja a szerzett jogokat?⁵⁹ Itt az AB a jutalmak kapcsán fejtette ki, hogy ha megváltozik a munkáltató, tehát adott helyzetben magánszemély lesz, akkor a jogviszonyra is eltérő szabályok lesznek irányadóak. Tehát jelen esetben a Kjt. helyett az Mt. Ez nem eredményezi a *szerzett jogok sérelmét, mivel nem abszolút jog, ami a körülmények lényeges változása esetén sem lenne megváltoztatható, főleg akkor, amikor még egy meg nem szerzett jogosultságról van szó.*

Összességében megállapítható, hogy a szerzett jogok tekintetében a konkrét szerzés ténye a legjelentősebb kérdés. Tehát a váromány nem eredményez olyan erős védelmet, mint a konkrét szerzés. Az, hogy igényt tartok egy lehetséges jogra, nem jelenti azt, hogy meg is kapom. De ha már a jogot megszereztem, onnan azt visszamenőlegesen hátrányosan nem lehet megváltoztatni, csak kivételes esetben. Ez a kivételes eset is megmutatkozott. A jövőre nézve viszont lehetséges a hátrányosabb következmények megállapítása a szerzett jogoknál.

C) Foglalkozás gyakorlásának joga

A foglalkozás gyakorlása a szerzett jogok egyik megjelenési helye. Az itt taglalandó viszonyokban a fő kérdés az, hogyha egy adott szakma gyakorlásának feltételeit az illető megszerzi, majd egy későbbi rendelkezés más, vagy magasabb végzettséget ír elő, hogyan hat arra a jogára, hogy gyakorolja a foglalkozását. Azaz szerzett jognak minősül-e az elsajátított tudás alapján gyakorolható foglalkozás végzése?

A személyi- vagyoni védelmi és magánnyomozói kamarával kapcsolatban merült fel, hogy a hatályuk alá tartozó tevékenységek gyakorlásából kizárta azokat, akik fegyveres testület, vagy rendvédelmi szerv hivatásos állományú tagjai. Emiatt az adott tevékenységi körben vezető tisztséget sem tölthettek be.⁶⁰ Itt a probléma alapja az volt, hogy akik a törvény hatálybalépése előtt már ilyen tevékenységet végeztek, azoktól nem vonták meg a tevékenység végzésének jogát. A törvény *korábban hatályos szabálya nem állított fel ilyen követelményt, ezért akkor jogosan szereztek ilyen tevékenység végzésére jogot, amit utólag nem lehet megvonni.* Tehát a szerzett jogok érdekében diszkriminál az új törvény.

⁵⁹ 495/B/2001. AB határozat

⁶⁰ 3/2001. (I. 31.) AB határozat

A közjegyzői jogviszonnyal kapcsolatban utólag merült fel, hogy a foglakozás gyakorlásához szakvizsga letétele szükséges. Erre 9 hónap áll rendelkezésre, majd utána, aki nem teszi le, megszűnik munkaviszonya.⁶¹ Természetesen *az állam szigoríthat egyes feltételeken, de ez nem lehet olyan, hogy objektíve teljesíthetetlen legyen.* Viszont az sérelmes, hogy erre határidőt állapít meg úgy, hogy ez nem egy sürgős viszony. Itt a foglakozás az egzisztencia alapja, amit ha megszerez, joga van gyakorolni, *ez ilyen korlátozással aránytalan módon nem vonható meg. A múltban kötött jogviszonyoknak is olyanoknak kell lenni, hogy ha szerzett jogot korlátoz, az objektíve és megfelelő módon teljesíthető legyen.* Jelen esetben ez a rövid idő eredménytelen elteltéhez a súlyosabb hátrányt fűzi.

Markánsabban jelenik meg ugyanez az elv az adószakértőknél.⁶² Ahol az új szakértők már főiskolai, egyetemi végzettséggel kapnak engedélyt, míg a régiek e nélkül szereztek jogot tevékenységük végzésére. Tehát ha meg kell újítani igazolványukat, szerzett joguk sérül. Itt is kimondásra kerül, hogy *objektíve lehetetlen feltétellel nem korlátozható a szerzett jog.* Ez a feltétel az AB szerint teljesíthető így nem alkotmányesértő.

Itt rövid kritikát szeretnék megfogalmazni a döntéssel kapcsolatban. Alapvető elv, hogy objektív lehetetlen feltétel nem lehet. Jelen esetben egy régóta szakmában lévő szakember esetén nehezen telejésíthető követelményről beszélünk. Legsúlyoságesebb esetben egy nyugdíjazás előtt álló szakember akár a munkáját is elveszítheti. Itt megfontolandó, hogy a régi tagok számára csak részben lehessen alkalmazni az új szabályt (mivel korábban is csak bizonyos feltételek esetén folytathatták tevékenységüket), mivel ez visszamenőlegesen állapít meg aránytalan hátrányos következményt.

Problémát vetettek fel az igazságszolgáltatás körében dolgozók eltérő viszonyai is.⁶³ A bírák sérelmezték, hogy nekik a bíróvá kinevezés előtt 1 év titkári időt kell tölteni, míg az ügyészeknek nem. Itt leszögezte az AB, hogy *eltérő viszonyokban a szerzett jogok nem ugyanúgy érvényesülnek. A foglakozás szabályait az állam szigoríthatja úgy, hogy ezek teljesíthetőek maradjanak.* Itt másféle elv mutatkozik meg mint az előző határozatoknál, mert itt előre kiszámíthatóan állapít meg feltételt, nem pedig visszamenőleg.

Az építészeti kamarai tagságnál módosult szabályok szerint a főiskolai végzettségűeknek plusz feltételként szakmai továbbképzés kell ahhoz, hogy kamarai tagok lehessenek és így szakmájukat gyakorolják.⁶⁴ A szerzett jogok kapcsán kifejtette az Alkotmánybíróság, hogy *nem mindegy a szubjektív feltételeknél, hogy a szakmába kerülést*

⁶¹ 27/1999. (IX. 15.) AB határozat

⁶² 515/B/1997. AB határozat

⁶³ 954/B/1997. AB határozat

⁶⁴ 267/B/2000. AB határozat

vagy a szakmában maradást nehezíti meg, mert az utóbbi szerzett jognál szigorúbb védelem érvényesül általa, hogy már jogot szerzett a foglalkozás gyakorlására.

A költségvetési szervek belső ellenőrének köztisztviselői munkájával kapcsolatban hasonló aggályok merültek fel.⁶⁵ Itt szintén megállapítható, hogy *a feltételek telejészíthetősége esetén a szerzett jog nem sérül.*

Ezen témakör legfontosabb alaphatározata a 40/1997. (VII.1) ABh., amely elvi élel, az építésztechnikusokkal kapcsolatban kifejtette az előbbiekben lefektetett elveket. Összességében azt kell megfogalmazni, hogy a foglalkozás, mint szerzett jog objektív és szubjektív feltételekhez kötött. Ezek teljesíthetősége elengedhetetlen. Differenciálás van abban a kérdésben is, hogy egy szakmában lévő személy vagy belépni készülő személy jogát érinti-e. Ez a szerzett jog természetéből fakad, mivel aránytalan korlátozást nem enged meg. Látható, hogy a foglalkozás lényegében szerzett jognak tekinthető. Azért mert aki megszerzi a megfelelő képesítést, jogot szerez a szakma művelésére.

D) Járulékok, adók, kifizetések

Jelen fejezetben az előbbiekhez szorosan kapcsolódó viszonyok kerülnek taglalásra. Érdekes kérdéskör ez a szerzett jogokhoz kapcsolódóan. Itt mint a cím is tükrözi, egyes teljesítések szerzett jogokhoz való viszonyát kell megállapítani.

A felsőoktatásban történő tandíjfizetési kötelezettséggel kapcsolatban sérelmezték azt, hogy nincs figyelemmel a szülők eltérő anyagi viszonyaira, és ezért a tandíjmentes oktatás szerzett jogát sérti.⁶⁶ Az AB leszögezte, hogy *a felsőoktatásban semmiféle jogszabályban ígért tandíjmentességre nincs lehetőség, és így alanyi jogként szerzésére sincs lehetőség.* Továbbá ezek az esetleges tandíjmentességi arányszámok az adott gazdasági helyzet függvényében széleskörűen állam által változtathatóak.

A jubileumi juttatásokkal kapcsolatban emeltek panaszt az oktatók, hogy a középfokú intézményeknél eltér a jutalmazás, ha magántulajdonú az intézmény.⁶⁷ Ezzel kapcsolatban megállapították, hogy a jutalom a közigazgatásban eltöltött időt díjazza. *Egy jogviszony lehetséges kedvezményei eleve nem jelentenek erre jogszerzést.* Csak a megfelelő feltételek esetén járhat.

⁶⁵ 1373/B/2008. AB határozat

⁶⁶ 79/1995. (XII. 21.) AB határozat

⁶⁷ 495/B/2001. AB határozat

A vezetők által adható magasabb besorolással kapcsolatban szintén felmerült a szerzett jogok kérdése.⁶⁸ Az új szabály értelmében a korábbi besorolással kapcsolatos munkáltatói döntések elenyésztek, de *a sérelem kompenzációjára megemelték a szorzószámokat, és ezért a szerzett jogoknál lévő értékgarancia megmaradt.*

A végkielégítésekkel kapcsolatos biztosítási időnél jelentkezett újra a szerzett jogok problémája.⁶⁹ Mivel a korábbi szabály alapján annnyival nőtt az illető biztosítási ideje (a tb. szempontjából), ahány havi fizetésének felelt meg a járadék. Itt az AB leszögezte, *hogy akkor sérül a szerzett jog, ha egy már megszerzett viszony keretében eredményez hátrányos következményeket.* Jelen esetben ez nem állt fenn, mert már addigra megszűnt e jogszabály, mire az illető arra hivatkozott, így önmagában az, hogy munka kezdése idején ezen lehetőség fennállott, nem jelent garanciát a szerzésre.

Az agrárgazdaság fejlődését célzó törvény sérelmét látta az indítványozó azáltal, hogy az ígért támogatásnak kevesebb mint felét irányozták elő a következő évi költségvetésben.⁷⁰ Itt az AB rámutatott, hogy *a törvényes várományok tekintetében a hosszabb távú várományok kisebb védelemben részesülnek.*

Az általam ide sorolt utolsó ügyben az indítványozó azt sérelmezte, hogy öröklakására járó adómentességét utólag megvonták tőle.⁷¹ Megállapították, hogy *a szerzett jogoknál a hosszú távra nyújtott kedvezmények időszakos felülvizsgálatát az államnak biztosítani kell, mert ha az esetlegesen túl terhes kötelezettséget ró rá, akkor csökkentheti vagy akár hátrányos módon meg is szüntetheti azt.*

Összegezve az adók és járulékok témaköréből tűnik ki a legjobban, hogy az ígért vagy adott kedvezmények szerzett jogi minősége nem korlátlan. Az államnak is van lehetősége, hogy a vállalt terheit felülvizsgálja, és ha ez túl nagy terhet ró számára, megszüntesse vagy korlátozza.

A munkához és foglalkozáshoz kapcsolódó szerzett jogok tartalmának lezárásaképpen elmondható, hogy cizellált és talán a szerzett jogok tartalmának legbonyolultabb témaköre ez. Elvi élel el kellett különíteni a közszféra dolgozóit, mert – mint a határozatokból is kiderült – a rájuk vonatkozó rendelkezések még a szerzett jogokon belül is speciálisak. Összességében a fejezet újabb jellemzőket emel ki, amik a szociális biztonságnál nem jelentek meg. Ilyen például a megszerzett tudás hasznosításának joga a foglalkozásnál, vagy a szerzett jogok korlátait jelentő kedvezmények rendszere. Megfigyelhető, hogy itt kevésbé érvényesül az

⁶⁸ 320/B/2002. AB határozat

⁶⁹ 402/B/2002. AB határozat

⁷⁰ 297/E/2004. AB határozat

⁷¹ 431/B/2004. AB határozat

előző fejezetben bemutatott szigorú védelem. Mindez abból is fakad, hogy itt a biztosítási elem elenyésző. Kevesebb a szolgáltatás-ellenszolgáltatás viszonya. Itt főleg olyan rendelkezések találhatók, amelyek kijelölik azt a mozgásteret, amelyen belül a szerzett jog határai találhatók.

Természetesen nemcsak e két nagy kérdéskörhöz kapcsolódhat a szerzett jog. Bár kétségtelenül a szakirodalom is ezt a két területet említi tipikusan.⁷² A továbbiakban olyan kivételeket tekintünk meg, amelyek e két nagy terület primátusát igyekeznek megtörni.

III.3 Szerzett jogok speciális megjelenései

A szakirodalomban is - mint említettem - szerepel ez a terminus. Itt nem a szó szoros értelmében kivételeket kell érteni, hanem olyan határozatokat, amik eltérnek a tipikusnak mondható munka és szociális alapjogoktól. Ennek a lényege, hogy bemutassa, hogy eltérő viszonyokban hogyan érvényesül a szerzett jog.

A nemzeti jelképek használatát tiltó törvény ellen léptek fel az indítványozók.⁷³ Szerintük sérelmes, hogy 50 éve használják a nemzeti jelképet és ezt a jogukat később megvonják tőlük. Az AB érvelése szerint *a korábbi politikai rendszer megváltozása miatt nem alkotmányellenes a szerzett jogok felülvizsgálata és korlátozása*. Jelen esetben megállapítható, hogy a rendszerváltást egy olyan eseménynek tekintik, ahol a jogfolytonosság megszakad, és ezért egy általános felülvizsgálatra van szükség, ami jelen esetben egy ilyen hosszú távú szerzett jog vizsgálatát is jelenti, ami egybecseng a tartós jogviszonyok állam általi felülvizsgálatának lehetőségével.

Szintén érdekes kivételt képez a halászlé törvényről kialakult jogvita.⁷⁴ Itt a halászlé jog megváltoztatása révén könnyebben juthattak jogi személyek is területhez. Itt a szerzett jogok összekapcsolódtak a tulajdonhoz való joggal.

A rendszerváltás témaköréhez visszatérve felmerült a kárpótlási törvény alkotmányértő mivolta is.⁷⁵ Szintén a tulajdonhoz való joggal összekapcsolódva jelent itt meg a szerzett jog. Az AB leszögezte, hogy a szerzett jog csak arra terjed ki, amit a kárpótlási jegy ellenértékeként kapott értékpapírok jelenítenek meg. Ez egy meghatározott összeg

⁷² Sajó András: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. Magyar Jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 205-231. o.

⁷³ Jakab András (szerk.) Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 155-211. o.

⁷⁴ 535/B/1996. AB határozat

⁷⁵ 939/B/1997. AB határozat

⁷⁶ 1101/B/1998. AB határozat

követelésére ad jogot, ami tudottan előre meghatározott ideig kamatozik. Ezek esetleges értékvesztése nem a kibocsátó hibája, mivel nem változtatott a kondíciókon, hanem a gazdasági helyzet következménye. Érzékelhető, hogy *az önhibán kívüli értékcsökkenésért nem vonható felelősségre az állam.*

A szerencsejáték-szervezés jogához kapcsolódóan⁷⁶ kifejtette az AB, hogy a szükséges engedélyek beszerzése és kiadása a szerencsejáték szervezés engedélye birtokában sem szerzett jog, és így védelemben nem részesül. Tehát egy jogosultság megléte nem jelenti önmagában a megvalósulás összes feltételét.

Végül a tulajdonhoz való joghoz kapcsolódik a felsőoktatásban írott dolgozatok szellemi alkotások joga.⁷⁷ Itt szerzett jogi szempontból az Egyetem viszonya érdekes. Bár az AB a tulajdonhoz való joghoz kapcsolja, azt mondhatjuk azáltal, hogy az egyetem oktatói révén a dolgozatokhoz hozzájárul, ami megalapozza a közös felhasználás lehetőségét, és így szerzett jogot eredményez.

Összefoglalva megállapítható, bármennyire is találhatóak kivételek, ezek inkább analógia útján tartoznak a szerzett jogok körébe. Sőt, inkább annak határait jelölik ki, mint tartalmát. Mindezt azért tartottam fontosnak, hogy a tartalom határait is megismerhessük.

Most, hogy láttuk milyen tartalommal rendelkezik e jogosultság, már lehetőség nyílik arra, hogy megkíséreljük definiálni a szerzett jogok fogalmát. Nehéz és összetett feladat ez, mert maga az AB sem munkált ki erre egy szabatos, megfelelő fogalmat.

A következő fejezet fő feladata lesz, hogy a tartalmi elemeket összeolvastva, azokat elemezve, egy elfogadható és egységes fogalmat adjon a szerzett jogoknak.

⁷⁶ 36/B/2003. AB határozat

⁷⁷ 664/B/2009. AB határozat

IV. fejezet A szerzett jogok fogalom-meghatározásának lehetséges módja

A fogalom tekintetében a külföldi szakirodalom is problémákba ütközik. Az angol nyelven a „vested” szó szolgál erre. Először az angol jövedelemadó tekintetében különösebb jelentés nélkül jelent meg. Legelső jelentése az átruházott jogokból ered. Jellemzője még, hogy vitathatatlanul fennálló és állandó jellegű.⁷⁸ Ezen jellemzők és az AB gyakorlata alapján megpróbálok egy magyar fogalmat alkotni.

Mint láthattuk a gyakorlat során az AB nem munkált ki konkrét fogalmat. Felmerülhet a kérdés, miért van szükség egy fogalomra, ha anélkül is jól működik a gyakorlatban?

A válasz kézenfekvő. Egyrészt alkalmazás szempontjából technikai könnyebbség. Lehetőséget nyújt az embereknek, hogy ismerjék ezen jog jelentését és megfelelően tudják használni is, ami a normavilágosság követelményénél sem elenyésző.

Másodszorban a jogbiztonság szempontjából sem mellékes, hogy egy kimunkált és ezáltal az önkényt kizáró fogalommal rendelkező jogról beszélhessünk.

A fogalom meghatározásánál részben segítségünkre lehet a 43/1995. (VI.30.) ABh.⁷⁹ Ez a Gazdasági Stabilizációt szolgáló egyes törvénymódosításokról szóló törvénnyel foglalkozik. A továbbiakban a megfogalmazott fogalom elemeit e határozat vonatkozó részeivel támasztom alá.

Szociális jogi szempontból azt mondhatjuk, a szerzett jog egy olyan tipikusan ellentételezés fejében járó jogosultság, amelynek védelme az alanyt a szerzés pillanatától védi. Utólagos megváltoztatása lehetséges - főleg olyan esetben, ahol a biztosítási elem nem dominál - de ezt mindig egyedi ügy mérlegelése alapján kell meghatározni.

Mindez azért fontos, mert megfigyelhető, hogy a szerzett jog táptalaja a szociális jog. Itt kiemelendő az ellentételezés. A határozatokból kitűnik, hogy a védelem akkor igazán erős, ha maga a szerzés nem csupán egy „velem született jog eredménye”.⁸⁰ Ezt nevezhetjük egyfajta „biztosítási elemnek” is. Ez az elem főleg a tb. és nyugdíjagnál dominál, ahol az ellentételezés a munkaviszonyból származó jövedelemből kerül levonásra. Tehát azáltal, hogy az ember dolgozik és társadalombiztosítást és nyugdíjjárulékot vonnak le tőle, jogot szerez arra, hogy megbetegedése esetén orvoshoz forduljon mindenfajta külön ellentételezés nélkül.

⁷⁸ Van der Merwe, BA: Meaning and Relevance of the Phrase Vested Right in Income Tax Law. South African Mercantile Law Journal, Vol. 12, Issue 2 (2000), pp. 319-329

⁷⁹ Halmai Gábor (szerk.): Alkotmánybírósági esetjog. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 21-54. o.

⁸⁰ Sajó András: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. Magyar Jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 214-215. o.

Foglalkozáshoz való jog szempontjából egy olyan jogosultság, amely alapján az adott személy a megfelelő foglalkozás végzéséhez szükséges végzettség birtokában jogot szerez arra, hogy foglalkozását gyakorolhassa.

Elsőre kézenfekvő fogalom ez is, de ha visszagondolunk a határozatokra, láthatjuk sokszor ugyanazon szakma gyakorlói között is lehetnek eltérések.

A specifikus fogalmak után érdemes egy általános fogalom meghatározást megkísérlni. Ez a kettő vegyítéséből kapható meg legtisztábban.

A szerzett jog a jogbiztonság elvének szerves része, amely alanyi jogként a jogszerű szerzést valamint a törvényben meghatározott várományokat részesíti alkotmányos védelemben. Specialitása, hogy a védelem nagyobb foka az ellentételezés fejében szerzett jogokhoz kapcsolódik és korlátozása mindig egyedi ügy vizsgálata kapcsán állapítható meg.

A következőkben e fogalom elemeit tekintjük át, alátámasztva mindezt a „Gst. határozattal” ami e jog alapja.

1. *Jogbiztonság szerves része:* Talán a leglényegesebb elem. Egyben kijelöli a szerzett jogok helyét az alkotmányban, másrészt meghatározza alkalmazásának körét is. Ahogy az ABh. fogalmaz a jogbiztonság a szerzett jogok védelmének elvi alapja.
2. *Jogszerű szerzés:* Feltételezi azt, hogy a személy a megfelelő törvényi előírásoknak megfelelően tett szert jogára, mert ebből fakadhat később igénye az esetlegesen megsértett jogának orvoslására.
3. *Alkotmányos védelem:* Maga a határozat is kimondja a gyermektámogatási rendszerek és társadalombiztosítás átalakításánál, hogy bár nem alapjog a szerzett jog, de mégis azáltal, hogy jogviszonyból fakadóan igényt tart valamilyen szolgáltatásra, megalapozza a szigorú védelmet.
4. *Alanyi jog: Alapjogoktól gyengébb védelmet biztosít, de mégis főleg az alapjogokkal kapcsolatban felmerülő járulékos kérdésekben nyújt védelmet. Fontos kiemelni, hogy egy jogosultság vagy szerzett jogi vagy alapjogi védelemben részesülhet. A kettő együtt nem érvényesülhet.*
5. *Törvényben meghatározott váromány:* Kiemelendő, hogy a határozat is megemlíti, hogy a családoknál a szociális ellátórendszer átalakítása súlyos veszélyhelyzetet teremt, mivel a családok törvényben meghatározott juttatásokra jogosan tartanak igényt, amelyek esetleges elvonása a család életének felborulását eredményezi. Ebből a példából

levezetve, elengedhetetlen fogalmi elem egyfajta „alkotmányos váromány” amelynek lényege, hogy a konkrét jogszerzés után a változtatás korlátozottan képzelhető el, és oly módon, hogy az a jogosan remélt dolgokat ne vonja el.

Ezek azok a fogalmi elemek, amik a Gst. által indokolhatóak, valamint megmutatják azt is, hogy az előző fejezetekben felvázolt tartalmi elemek milyen tiszta logikát követnek.

Elhanyagolhatatlan eleme - a már a szociális jognál említett – „*ellentételezés fejében szerzett jog erősebb védelme*”. Ez a határozat indoklását követve azt jelenti, hogy az illető, aki adott éven át fizeti a tb. járulékokat valamint a nyugdíjat, mindezt azért teszi, mert ezek után Őt szolgáltatások illetik meg. A Tb. szempontjából ez az egészségügyi ellátás, míg másik szempontból a nyugdíj. Itt az érintettet egyfajta biztosítás illeti meg gyermekvállalás és esetleges keresőképtelenség idejére is.⁸¹ Ez a biztosítási elem alapozza meg az erősebb védelmet.

Másik specialitása, hogy *korlátozása egyedi ügy vizsgálatában állapítható meg*. Ennek a vizsgálatnak a letéteményese az Alkotmánybíróság. Ez főleg azzal indokolható, hogy a védelem mindig a konkrét szerzéstől áll fenn. A jogviták, mint az előző fejezetekben láttuk általában hosszú távú jogok kapcsán merülnek fel. Ebből fakad egyfajta természetes korlát, a polgári jogból ismert „*clausula rebus sic stantibus*” elvének érvényesülése.⁸² Maguk a határozatok is említik, sőt az alaphatározat is kiemeli, hogy a szerzett jogok nem korlátozhatatlan és meg nem változtatható jogviszonyt jelentenek. Itt az állam – főleg azoknál az eseteknél ahol ellentételezés nélkül ad „kedvezményt” – későbbi korlátok között, de ezt felülvizsgálhatja. Mivel a korlátozás egy külön fejezet témája a fogalom szemszögéből ennyi kifejtést elegendőnek tartok.

Látható, hogy a fogalomnál jelentősége van a védelmi jellegnek, mert az AB értelmezésében a szerzett jogokat az alapjogok mellett találjuk meg, de fontos hangsúlyozni, hogy egy védelmi folyamat része ezen jog.

Ebben áll azon specialitása is, hogy egyedi ügyekben lehet korlátozását megállapítani. Továbbá nagyon fontos, hogy a váromány kapcsán további kifejtésre van szükség. Érezhető, hogy ez egy polgári jogi fogalom, ami kicsit nehézkesen illeszkedik egy alkotmányos fogalmi körbe. A következőkben át kell tekintenünk, hogyan lehet ezt a fogalmat megkülönböztetni a polgári jogi felfogástól, és miként válik szerves részévé a szerzett jogoknak. Arra is választ

⁸¹ 43/1995. (VI. 30.) ABh.

⁸² Bíró György: Kötelmi jog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2006.

kell találni, hogy az alkotmányos védelem milyen mértékű, és esetleg ez milyen kapcsolatban áll a tulajdonhoz való joggal.

V. fejezet A szerzett jogok és más jogintézmények

A szerzett jogok kapcsán elvitathatatlan kapcsolatot lehet felfedezni a polgári joggal. Itt vissza kell utalni a korábbi fejezetekre. Láthattuk, hogy a hosszú távú viszonyok esetén a *clausula rebus sic santibus* elve érvényesül. Jelen körülmények között úgy, hogy az állam, amikor egy szolgáltatást nyújt, és utólag hátrányosan változik ennek a szolgáltatásnak az ellátása, akkor ezt csökkentheti, sőt megfelelő megtérítés esetén akár meg is szüntetheti. Ez önmagában már gondolatindító.

A következőkben szemügyre vesszük, hogy a polgári jogi váromány milyen kapcsolatban áll az alkotmányos felfogással, megvizsgáljuk a tulajdonhoz való jog viszonyát és végül a korlátozás felé haladva az ügyészi felhívás speciális szerzett jogi vonulatait tekintjük át.

V.1. A szerzett jogi és a polgári jogi váromány elhatárolása

Mint láttuk a fogalmi elemnél a szerzett jog szerves része a váromány. De nem a polgári jogi értelemben használt!

Hasonlóság a kettő között, hogy mindegyik egyfajta jövőben esedékes jogszerzést jelent: „...valakire nézve a jogszerzés reményét hozza magával várománynak nevezzük.”⁸³ Ez a polgári jogban megjelenik például a dolog vevőjénél, aki nem fizette meg a teljes vételárat, addig a teljes tulajdont sem kapta meg.⁸⁴ Tehát ez egyfajta függő jogi helyzetet teremt.

Ezzel szemben az alkotmányos fogalom – bár elvi alapja hasonló – a gyakorlatban másként valósul meg. A korábban már említett közszolgálati viszony indokolás nélküli felmondása és a felmondási idő lerövidítése terén az AB kifejtette⁸⁵, hogy *a felmondási idő joga nem tekinthető váromány korlátozásnak, mivel az csak a felmondás után nyílik meg.*

⁸³ Lenkovics Barnabás: Magyar polgári jog. Dologi Jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008. 18-19. o.

⁸⁴ Polgári törvénykönyv 368. szakasz

⁸⁵ 29/2011. (IV. 7.) AB határozat

Másik esetben kifejtette, hogy a jogban benne rejlő pusztán lehetőségek nem tekinthetők várománynak.⁸⁶ Vagyis itt teljesen kizárja a polgári jogban ismeretes szerzés reményének lehetőségét. Érdekes kiterjesztést alkalmaz a társadalombiztosítás terén felmerülő várományoknál. Kimondja, hogy nem lehet azokat megváltoztatni megfelelő felkészülési idő nélkül. Ez kulcsfontosságú elhatárolási szempont. A polgári jogi felfogásnál a dologi váromány juthat eszünkbe.⁸⁷ Itt azt lehet elmondani, hogy míg a polgári jogban ez a várománytól való megfoszthatatlanságot jelentheti, alkotmányos szemszögből egy „törvényes váromány” merülhet fel. Vagyis a várománytól való megfosztása lehetséges, de csak törvényes keretek között.

Mégis igazi specialitása a „törvényes” várományoknak az, hogy akkor részesülnek *nagyobb védelemben minél közelebb állnak a teljesítéshez.*⁸⁸ Ez teljesen hiányzik a polgári jog várománnyal kapcsolatos részéből. Hogy alkotmányos szemszögből mit is jelent ez? Egy adókkal kapcsolatos határozat jól példázza mindezt.⁸⁹ Az adókedvezmények tekintetében a rövidtávon érvényesülő kedvezmény nagyobb biztonságot kap, míg a hosszabb időre szóló azért kap kevesebbet, mert a helyzet változása esetén az államot hátrány nem érheti. Ugyanezt állapítja meg az AB az erős szerzett jogi védelem alatt álló szociális várományokkal szemben is.⁹⁰

Végül összefoglalásként azt mondhatjuk a szerzett jogok tekintetében egy törvényes várományról beszélhetünk, aminek erejét az mutatja, hogy a konkrét jogviszony keletkezésével összekapcsolt várományok is alkotmányos védelmet élveznek.⁹¹ Ezzel szemben a polgári jogi váromány lehetőséget biztosít bizonyos jogszerzésre, de nem differenciál a hosszú és rövid távú várományok között. Ez ott nem a váromány, hanem a szerződések tanában jelenik meg. Észlelhető, hogy bár a várományok fogalma ugyanaz, megjelenésükben az mondhatjuk, hogy az alkotmányos váromány specifikus válfajt teremt, ami a szerzett jogok elemeként komplexen hordozza azokat a tulajdonságokat, amiket a polgári jogi váromány más jogokkal kapcsolatban jelenít meg. (pl.: az időtartam a kötelmek változtathatóságánál jelenik meg.) Mindez azt alapozza meg, hogy erős a rokoni viszony, de míg a váromány a dologi jog szerves része, az általam „törvényesnek” titulált váromány egy komplex jogintézmény.

⁸⁶ 8/2011. (II. 18.) AB határozat

⁸⁷ 664/B/2009. AB határozat

⁸⁸ 39/1999. (XII. 21.) AB határozat

⁸⁹ 16/1996. (V. 3.) AB határozat

⁹⁰ 339/B/1999. AB határozat

⁹¹ 297/E/2004. AB határozat

Látható, hogy a váromány mindkét esetben erősen kapcsolódik a megszerzéshez valamint a tulajdon megszerzéséhez is. Ez egy közös pont bennük.

A továbbiakban a szerzett jogok tulajdonhoz való viszonyát vesszük szemügyre.

V.2. Szerzett jog és a tulajdonhoz való jog kapcsolata

A szerzett jogok tartalmánál a foglalkozás és munkához való jog kapcsán már láthattuk a tulajdonhoz való jog megjelenését. Alapvetően fontos kiemelni, hogy a tulajdonhoz való jog fogalom nem követi a polgári jogi felfogást.⁹² Továbbá bár nem alapjogok között szerepel, mégis alapjogi védelemben részesül.⁹³ A leglényegesebb tulajdonsága, ami jelen esetben számunkra a legrelevánsabb, *hogy a tulajdonszerzés jogát nem, hanem a konkrét megszerzett tulajdont védi.*⁹⁴ Ez egy érdekes kapcsolódási pont a szerzett jogokhoz, konkrétan a foglalkozás gyakorlásánál megjelenő kapcsolatról beszélhetünk. Itt a közjegyzők által végzett tevékenységet utólag kötötte szakvizsga letételéhez, amiben a tulajdonhoz való jogukat is sérülni látták, mivel ezáltal rendszeres jövedelemszerzéstől esnek el. Másik példaként említhető a szellemi tulajdon védelméhez kapcsolódó határozat, ahol azt sérelmezték, hogy a tanulói jogviszony keretében készített dolgozatok az egyetemmel közös felhasználásba kerülnek.⁹⁵ Ezen határozat problémafeloldása a legjobban világítja meg a két jog kapcsolatát.

Azáltal, hogy az egyetem oktatói által szakmai koordinálást ad, valamint biztosítja a felkészüléshez szükséges feltételeket, megalapozza azt, hogy az intézmény is tulajdont szerezzen. Vagyis itt a tulajdonhoz való jog következménye a szerzés.

Összefoglalva kiemelendő, hogy ez a két jogosultság mondhatni „testvérjogok”. Ez azzal indokolható, hogy mint az elején is utaltam rá, a tulajdonhoz való jog csak a megszerzett jogot védi, másrészt a határozatok alapján kitűnik az, hogy a szerzett jogok mintegy előfeltételét képezik a tulajdonhoz való jognak. Gondolok itt arra, hogy a közjegyző azáltal, hogy megszerzi a képesítését jogosult a tevékenységét gyakorolni. Ez olyan erős joga, hogy nem vonható meg tőle, tehát tulajdonát képezi. Megfordítva a relációt szerzett jogi szempontból, a nyugdíjrendszer kapcsán került kifejtésre, hogy a magánnyugdíj-pénztár tagok olyan biztosítottak, akiknek e joga tulajdoni védelem alatt áll. Látható, hogy ez a két

⁹² Salát Orsolya-Sonnevend Pál: A tulajdonhoz való jog. In: Jakab András (szerk.) Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 455-456. o.

⁹³ Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila: Emberi Jogok. Osiris Tankönyvek, 2008. 648-649. o.

⁹⁴ Vörös Imre: A tulajdonhoz való jog az alkotmányban. Acta Humana, 1995. N. 18-19 164-169. o.

⁹⁵ 664/B/2009. AB határozat

jogosultság jól kiegészíti egymást, ami talán a jövőbeni alkotmányozás tekintetében egy együttműködés lehetőségét is felvethetné. A testvérjogi jelleg felmerül a külföldi szakirodalomban is. Itt említhető az építési engedély, mint tulajdonjog, ami jóhiszemű szerzés esetén szerzett jogot keletkeztet.⁹⁶

Láthattuk eddig milyen széles körben érvényesül a szerzett jog. A továbbiakban egy meglehetősen érdekes összehasonlítást teszünk, még hozzá egy olyat, ami már a szerzett jogok korlátozhatósága felé mutat. Itt ki kell emelni, hogy a külföldi irodalom is említi a megszerzett jogok állam általi hasznosításának lehetőségét. Ez szintén a korlátozhatóság jelentőségét emeli ki.⁹⁷

V.3. Szerzett jog és ügyészi óvás kapcsolatrendszere

Ez a kérdés a szerzett jogok korlátozásának „előszobája”. Mindez, ahogy a címből is kiderül, nem egy összehasonlítás, hanem a kettő közötti kapcsolat feltárása, aminek elvi jelentősége a korlátozás tekintetében lesz. A fő dilemma itt az, hogy a jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogokat hibás közigazgatási döntés esetén lehet-e hátrányosan befolyásolni?

Konkrét ügyben panasz érkezett az AB- hoz, mert az Ügyészségről szóló törvény (továbbiakban: Ütv.) értelmében egyedi ügyben hozott döntés esetén 1 éven belül az ügyész a jogerős döntés ellen óvást nyújthat be.⁹⁸ Itt érezhető a probléma kettőssége. Egyrészt a közérdeket képviseli az ügyész, másrészt a fél szemszögéből egy éven át bizonytalan helyzetben van. Itt megállapítható, hogy a jogbiztonság részeként a szerzett jogok védelme - mint, ahogy a határozat is hangsúlyozza - már csak abból fakadóan is szükséges, hogy lezárt jogviszonyról van szó. Természetesen a probléma nem áll fenn, ha ezek az eshetőségek hiányoznak. Itt a szerzett jogok védelme erősebb kell, hogy legyen. Ezt más indoklási környezetben a bizalomvédelemmel is magyarázni lehet. Mivel ha egy jogerős határozat megtámadható, sőt hátrányosan változtatható, az a jogrendszer kiszámíthatatlanságát jelenti, ezáltal romlik a jogba vetett bizalom is.

⁹⁶ Breckenridge, Hugh: Zoning and the Vested Right to Use Property: There Ought to be a Right. *Pepperdine Law Review*, Vol. 2, Issue 3 (Spring 1975), pp. S219-S241

⁹⁷ Fox, Wilmer T.: Does an Amendment in the Law Changing the Manner of Apportioning Assessments for Municipal Improvements, Impair Any Vested Right of Either the Contractor, the Property Owners or the Municipality. *Central Law Journal*, Vol. 72, Issue - February 10, 1911 (February 10, 1911), pp. 97-103

⁹⁸ 2/2000. (II. 25.) AB határozat

Másik ügy kapcsán a különvéleményben jelenik meg az óvás problematikája.⁹⁹¹⁰⁰ Eszerint, ha a 3 éves határidő és a feltételek nem állnak fenn, akkor bármikor megtámadható a döntés. Ez itt valóban kritikát érdemel. Mert - ahogy a különvélemény is fogalmaz - ez a hosszú időtartam állandó veszélyben tartja az embereket, jogaikat nem érezhetik biztonságban.

Látható, hogy a szerzett jog védelme nagyon erős jogosultság. Elengedhetetlen hozzá a kiszámíthatóság és az, hogy a jogba vetett bizalom fennmaradjon. Ezt tükrözi az óvással kapcsolatos viszonya. Kézenfekvő, hogy a jóhiszemű szerzés olyan biztonságot ad, amely még egy hibás döntés esetén sem változtatható meg. Természetesen ez is korlátok között érvényesül a közérdek miatt.

De még a közérdek sem elegendő ahhoz, hogy ekkora jogbizonytalanságot tartson fenn. Ezért véleményem szerint az a helyes álláspont, ami leszűkíti az ügyészi óvás lehetőségének körét, és így a jóhiszeműen szerzett jog primátusát erősíti.

A fejezet összefoglalásaképpen azt mondhatjuk, hogy a szerzett jogok kapcsolatrendszere más jogintézményekkel összetett. Láttuk, hogy itt már szerepelnek a korlátozás felé mutató jelek, amelyek a váromány kapcsán és az óvás tekintetében is jelentkeztek. Pozitív példa viszont a tulajdonhoz való jog, ahol kiemelésre került ezen két jog összekapcsolódása, ami nem hasonlóságot, hanem egyfajta „együtt érvényesülést” eredményez.

A következő fejezetben figyelmünket a szerzett jogok korlátozása felé fordítjuk. Mint láttuk, ennek is megfelelő terepe van, amelynél a korlátok meghatározásánál szintén az AB gyakorlata lesz segítségünkre. Ebben a részben nemcsak az eddig megismert határozatok, hanem olyan tipikus határozatok is feldolgozásra kerülnek, amelyek a korlátozás lehetséges módzatait tükrözik.¹⁰¹

A kérdés itt az lesz, hogy az eddig látott fogalmi elemek, valamint tartalom milyen keretek között, milyen konkrét ügyben és milyen döntés hatásának következtében válik korlátozhatóvá.

⁹⁹ 83/2009. (IX. 3.) AB határozat

¹⁰⁰ Trócsányi László Alkotmánybíró különvéleménye.

¹⁰¹ Tipikusan olyan határozatok, amik már a váromány kapcsán is taglalásra kerültek.

VI. fejezet A szerzett jogok korlátozhatóságának módozatai

Az előző fejezetben már kifejtettem, hogy a szerzett jogok kapcsán említést kell tenni a korlátozásukról is. Az összehasonlító rész rámutatott arra is, hogy a korlátozás indokai esetlegesen túlnyúlhatnak az Alkotmány, illetve az Alaptörvény keretein. Gondolok itt például a *clausula rebus sic stantibus* érvényesülésére.

Alapvetően a korlátozásnál le kell szögezni, hogy *kétféle védelemmel* találkozhatunk. *Egyrészt azok a „jogok” amelyekhez az ember saját jóvedelmével járul hozzá, tehát érvényesül a biztosítási elem (pl.: nyugdíj) magasabb védelmi szintet biztosítanak mint a „segélyezési típusúaknál, amit igazából az állam nyújt, de ezzel szemben valódi ellenszolgáltatás nincs.”*¹⁰²

Ez a korlátozásnál azért bír relevanciával, mert érthetőbbé teszi némely jogok tekintetében miért erősebb a védelem. Tovább haladva e gondolatmeneten fontos leszögezni, hogy a korlátozás köre azon jogoknál, ahol a biztosítási elem dominál, a tulajdonhoz való jog védelme érvényesül, szemben a segélyezési típusú jogokkal.

Szintén fontos kiemelni, hogy a szerzett jogok korlátozható jogok, tehát *védelmük nem abszolút védelem*. Ami viszont megjegyzendő, hogy *az elbírálásuk mindig egyedi ügy kapcsán lehetséges*. Mindez erősíti az előzőekben elmondottakat is. Még hozzá azért, mert a biztosítási elem esetén fennáll egy ellenszolgáltatás, ami az értékarányosságból következően védendő érték.

Annak ellenére, hogy egyedi ügyekben vizsgálható felül, korlátozhatóságuk hasonlóságokat mutat. Ezen hasonlóságok két csoportba sorolhatóak véleményem szerint. Az egyik a *polgári jogi szempontú korlátozhatóság*.

A másik pedig az *alkotmányjogi korlátozhatóság*. A továbbiakban e két csoport sajátosságaival igyekszem érzékeltetni a korlátozás előbbiekben elmondott általánosságainak konkrét megjelenését. Főleg az AB határozatai mutatnak itt megfelelő irányt, mindez logikusan következik abból is, hogy a korlátozás lehetőségét mindig adott ügy viszonylatában kell vizsgálni.

¹⁰² 43/1995. (VI. 30.) AB határozat

VI.1. A polgári jogi szempontú korlátozhatóság

Felmerülő kérdés, hogy egy alkotmányos jog kapcsán milyen polgári jogi korlátozhatóság lehet.

A gépjárművekre vonatkozó egyes adókedvezmények kapcsán merült fel a szerzett jog kérdése.¹⁰³ Ezzel kapcsolatban kifejtésre került, hogy *a kedvezmények, állam által adott jogosultságok, mivel egyoldalúak és nincs vele szembeni teljesítés, ezért ezek bármikor megvonhatja a kedvezményt biztosító részéről*. Itt megállapítható, hogy az értékarányosság megfelelő korlátozását jelenti a szerzett jogoknak.

Másik határozatban¹⁰⁴ az AB leszögezte, hogy a szerzett jogok kapcsán *a múltban kötött szerződés nem megváltoztathatatlan*. Felléphetnek olyan körülmények, amelyek utóbb az egyik félre különösen nagy hátrányt rónak (Pl.: gazdasági változások). Ilyenkor természetszerű a korlátozás lehetősége még akkor is, ha az a másik fél számára hátrányos. Világosan látszik, hogy itt megjelenik a *clausula rebus sic stantibus* elve. Mert még egy alkotmányos jog sem lehet olyan kötelező erejű, hogy a másik felet megbénítsa.

Szintén fontos korlátozási elv fogalmazódik meg a flóbert pisztolyokkal kapcsolatban.¹⁰⁵ Azt sérelmezték, hogy utólag engedélykötelessé tették e pisztolyok tartását, mely az indítványozók szerint szerzett jogokat sért. Itt az AB leszögezte, hogy *a korlátozás akkor lenne csak alkotmányellenes, ha egy konkrét kontraktus állna fenn, ami jelen esetben nem valósul meg*.

Összefoglalva azt mondhatjuk a korlátozás tekintetében érvényesülnek a polgári jogból ismert főbb elvek. Korlátozás alapja lehet az előbbieken látott *clausula rebus sic stantibus*, valamint a szerződések megváltoztathatóságának lehetősége. Ezek relevánsnak tűnnek, de úgy gondolom, mellőzhetetlen hangsúlyozni azt, hogy ezek az eszközök a polgári jogból átvett garanciák, amik a jogosult oldalát korlátozzák.

¹⁰³ 29/B/2003. AB határozat

¹⁰⁴ 5/2007. (II. 27.) AB határozat

¹⁰⁵ 1055/B/2004. AB határozat

VI.2. Alkotmányossági korlátozhatóság

A korlátozhatóság legfontosabb területe az alkotmányossági szempont. Kiemelendő itt, hogy a korlátozás fő mércéje - mint az elején is említettem – az alkotmányos keretek közötti megmaradás.

Itt több csoport megvalósulása esetén lehetséges a korlátozás. Kiemelendő a *megfelelő felkészülési idő* a változásra, elengedhetetlen további feltétel a jogosultság *időtartama*, és végezetül az *azonnali korlátozás indokoltsága*. Ezen kategóriák teljesítése mentén lehetséges a korlátozás. A továbbiakban e kategóriákat elemezzük.

A) Megfelelő felkészülési idő

A korábbiakban már sokszor említett Gst. törvénnyel kapcsolatban fejtette ki az AB, hogy amikor egy folyamatban lévő jogot korlátozni szeretnének, olyan időt kell rá biztosítani a *korlátozás előtt*, hogy jelen esetben a család *fel tudjon készülni* a kieső jövedelem pótlására.

A levelező hallgatók terhesség idejére járó költségkedvezménye kapcsán¹⁰⁶ ez a korlátozási kategória bővebben került kifejtésre. További plusz feltételként tette hozzá, hogy magába foglalja ez az idő, azt is, hogy *a jogszabály megismerésére is elegendőnek kell lennie*.

Ennek értelmében elmondható, hogy a szerzett jog időbeli feltételek meghatározása mellett korlátozható. Itt az időbeli megkötés jogbiztonsági garancia, mivel ezáltal érhető el, hogy a megváltozott helyzethez a jogalany alkalmazkodni tudjon.

B) Időtartam (váromány)

Következő fontos korlátozási mód a várományhoz közvetve kapcsolódik. Mivel különbséget kell tenni a jogosultsági idő hosszára tekintettel.

Maga a „Gst. határozat”¹⁰⁷ is kiemeli, hogy korlátozhatóság szempontjából nagyobb védelmet élveznek a rövidtávra meghatározott jogosultságok a hosszútávúakkal szemben.

Az elhíresült „Balaton határozat” egyik mellékügyén¹⁰⁸ is felmerült, hogy a hosszú távú jogosultságok esetén lehetőség van a korlátozásra, mert beláthatatlanabbak a jövőbeli viszonyok.

¹⁰⁶ 1108/B/2008. AB határozat

¹⁰⁷ 43/1995. (VI. 30.) AB határozat

A közforgalmú személyszállítással kapcsolatban¹⁰⁹ az utazási kedvezményekkel kapcsolatban szintén kiemelte, hogy a jogalkotó általi rövid távú ígérek megváltoztatása szerzett jogot sért.

A kormánytisztviselőkkel kapcsolatban¹¹⁰ kifejtésre került, hogy az időtartam csak akkor érvényesülhet, ha már megszerzett jogról beszélünk. Az indokolás nélküli felmondás esetén a felmondási idő joga csak a felmondás után érvényesíthető.

Érzékelhető, hogy az időtartam speciális korlátozhatósági indok. Összekapcsolva a polgári jognál elmondottakkal világos az az igény, hogy a hosszú távú jogok esetében szükséges ezek korlátozhatósága. Itt érvényesül a várományok alkotmányos specialitása, ami a korábbi fejezetben említésre került. A következőkben még egy korlátozhatósági indokot kell elemeznünk, ami a rövid távú szolgáltatásokhoz kapcsolódik. Méghozzá azt, hogy ezek valóban korlátozhatatlanok-e, vagy esetlegesen van lehetőség az azonnali korlátozásra is?

C) Azonnali korlátozhatóság

Ez a kategória választ ad arra, hogy a rövid távú jogosultságok esetén milyen feltételek mellett képzelhető el a korlátozás.

Az AB kimondta, hogy a jogokat nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni.¹¹¹ Ott ahol ez megtörténik és biztosítási jellegű szolgáltatásról van szó, az alapjogi védelem szerint kell eljárni,¹¹² egyébként a jogbiztonság kategóriája az irányadó.

Szintén itt érvényesül a Balaton határozat kálváriája, mert vizsgálni kellett, hogy az építkezési szabályokat átíró Btv. mennyire érintette váratlanul a lakosokat és az ingatlanon fennálló építési jogukat.

Látható, hogy a probléma megválaszolása az esetek nagyobb részében az alapjogi teszt alkalmazásán nyugszik, ami választ ad a rövidtáv problémájára azáltal, hogy egy kötött és logikus elemzés keretében adja meg a korlátozás lehetőségét.

Összefoglalva a korlátozhatóságot elmondható, hogy alapvetően a szerzett jog korlátozható. Fontos megkülönböztetni két kategóriát, ami a korlátozásnál nagyon jelentős. Az egyik az *időtényező*, a másik a *védelmi szint*. A védelmi szintnél természetesen a szerzett

¹⁰⁸ 349/B/2001. AB határozat

¹⁰⁹ 339/B/1999. AB határozat

¹¹⁰ 8/2011. (II. 18.) AB határozat

¹¹¹ 1108/B/2008. AB határozat

¹¹² Itt arról van szó, hogy ahol ellenérték párosul ott nagyobb a védelem foka is.

jogokon belül maradva az ellentételezés kérdésében jelenik meg. Láthattuk, hogy a korlátozás szemléletesebb csoportosítása mellett is ez a két kategória, ami dominánsan kiemelkedik. A védelmi szint talán a problematikusabb. Itt a kiindulópont az ellenszolgáltatás. Mivel ha van ellenszolgáltatás, azaz a biztosítási elem feltűnik, akkor magasabb védelmi (tulajdonhoz való jogi) szint érvényesül, ami a korlátozás körét beszűkíti, de ha ez elenyésző, akkor az alapjogi védelem érvényesül, ami szélesebb korlátozást enged meg mint a tulajdonhoz való jogi korlátozás.

Áttérve az időtényezőre, a konkrét korlátozás ebben valósul meg igazán. Miért is? Mint láttuk különböző védelmi ereje van a hosszú és rövidtávnak a várománynál. Konkrétan ki is emeltem, hogy a rövidtáv ténylegesen csak szűk körben korlátozható. A hosszú táv talán indokolja a polgári jogi korlátozás hangsúlyozását is. Olyan „kontraktusról” beszélhetünk, ahol az időtényező következtében hátrányos változás is bekövetkezhet, és ilyenkor teljesen kézenfekvő a korlátozás megengedése. Végezetül tudomásul kell venni, hogy a korlátozás minden szintén csak az alkotmányosság keretei között állhat meg.

Úgy gondolom teljes képet sikerült adni a szerzett jogokról. Ezután a dolgozat lezárásaképpen elengedhetetlennek tartom, hogy összefoglaljam szabályozási javaslatomat, amit érzékeltettem az egyes fejezetekben is.

Az Alaptörvény sajnos indokolatlanul nem emeli ki ezt a jogosultságot. Úgy vélem, világossá tettem, hogy egyáltalán nem egy egyszerű jogbiztonsági kritériumról, hanem egy bonyolult rendszerről van szó. Szabályozási igénye ezért elengedhetetlen. Főleg akkor, ha az ember végigtekinti, hogy milyen kényes területekhez kapcsolódóan jelenik ez meg.

Ami nemcsak az alapjogokat, hanem azon belül is olyan jogokat érint, amelyek meghatározása és alkalmazása, valamint korlátozása komoly aggályokat vethet fel.¹¹³ Véleményem szerint ezek a kérdések e jog szabályozásával kiszámíthatóbbá tehetőek.

Tehát a továbbiakban egy, de lege feranda javaslat keretében bemutatom azt, hogy az eddig leírtak alapján milyen alkotmányos szabályozás lenne szerintem megfelelő a szerzett jogok védelme érdekében.

¹¹³ Gondolok itt például a magánnyugdíjpénztárak átalakítására.

VII. fejezet A szerzett jogok lehetséges alkotmányos szabályozása

Az eddigi gondolatmenet alapján is látható volt az az újítási szándék, amit megfogalmazok. Ez most egy külön fejezet témáját képezi.

Első és szerintem legfontosabb javaslat, hogy a szerzett jogokat az Alaptörvényben konkrétan nevesítve az alapvető rendelkezések között kell szabályozni. Mindez azért fontos, mert jogbiztonsági szempontból elengedhetetlen, hogy egy jogosultság, ami – mint már többször említettem – nagyon lényeges alapjogokat érint, megfelelően levezetett legyen. Ennek formája lehet a konkrét normaszöveg. Természetesen itt nem egy részletes szabályozásra gondoltam, hanem a legfontosabb elemeinek kiemelésére.

Ilyen fontos elem a fogalmának meghatározása. Mindez azért kiemelkedő, mert ha egy fogalmat használok, de nincs egy általánosan elfogadott jelentése, az a jogba vetett bizalmat megingatja, mert nem lehet eldönteni a konkrét alkalmazhatóságot. Itt az AB gyakorlatát alapul véve úgy gondolom, elengedhetetlen a konkrét normaszövegbe beleilleszteni, hogy az alapjogokhoz kapcsolódó jogosultság. Ez kifejezi a szerepét és jól mutatja alkalmazásának lehetőségét is.

Elvi jelentőségű és szintén konkrét „szövegrészt” kell kapnia a „törvényes” várománynak. Kiemelkedően jelentős a fogalmi kör kimunkálásánál. Mint rámutattam, árnyalt módon, de elkülöníthető a polgári jogi felfogástól. Mindez arra enged következtetni, hogy ki kell mondani az eltérést és le kell szögezni, hogy akkor beszélhetünk ilyesfajta várományról, ha az konkrét törvényben is megjelenő konkrét ígéret. Vagyis biztosan számíthatnak rá.

Szerintem a fogalom ilyesfajta tömör megfogalmazása alkotmányi szinten elegendő, itt a lényeg az, hogy a jogalkotó kiemelje a jogbiztonság ezen elemét. Ezért is tartom fontosnak az alkotmányos szintű szabályozást.

Tartalmi javaslataim tekintetében úgy gondolom, hogy a fogalom hűen tükrözi a tartalmi elemeket. Talán a jogalkalmazónak segítségül, normaszövegbe kellene foglalni a leggyakoribb kapcsolódási pontjait, méghozzá a foglalkozáshoz való jog és a szociális biztonsághoz való jog kapcsán. Ezt véleményem szerint úgy lehet elhelyezni, hogyha az adott alapjogokhoz illesztené ezt a jogalkotó. Természetesen mindvégig figyelemmel arra, hogy ez a jogállam egyik alappillére.

Láthattuk a korlátozhatóságát is. Talán itt a legnehezebb dolga lenne a jogalkotónak. Mivel egy nagy gyakorlati anyagról beszélünk, itt is csak a leglényegesebb pontokat fogalmaznám konkrét szövegbe.

Felfogásom szerint a korlátozásnak két vonulata van. Ezt én polgárinak és alkotmányosnak neveztem el. Ki kell emelni, hogy érvényesülnek a szerződéseknél ismert fontosabb jogelvek. Én ezt garanciális szemszögből is fontosnak tartom, mert kiszámíthatóbbá teszi e jogra való hivatkozást.

Ami ennél is fontosabb, konkrétan ki kell emelni az alkotmányos korlátokat. Itt a fő elemek az időtartam, az ellentételezés.

Láthattuk a gyakorlatban ezek megjelenését. Időtartamnál, amit én normaszövegbe tennék az, hogy minél közelebb áll egy jog a teljesítéshez annál nagyobb védelmet élvez, valamint a hosszabb távúaknál nagyobb arányú lehet a korlátozás. Ez elengedhetetlen, hogy szerepeljen.

Az ellentételezés szintén jelentős. Főleg a védelem miatt kell kiemelni. Mert a gyakorlat megmutatta - főleg a szociális jogoknál -, hogy az ellentételezés fejében szerzett jogok védelme a tulajdonjog védelmével egyenlő, míg, ami nem ilyen, az alapjogi sérelem alapján bírálendő el.

Úgy gondolom ennek konkrét megjelenése jogbiztonsági szempontból sem elhanyagolható. Mivel biztos támpontot ad az egyes esetekre tekintettel, hiszen - és így elérkezünk az utolsó fontos elemhez - a korlátozást mindig adott esetben kell elbírálni.

Összefoglalva javaslataimat egy három bekezdéses sémát gondolok helyesnek. Az első tartalmazná a tömör, az előbbiekből megfogalmazott fogalmi elemeket, a második bekezdés a konkrét kapcsolódási pontokat az alapjogokhoz.

Az utolsó bekezdés pedig a korlátozás szabályait rögzítené, az előbb leírtak szerint. Mindezt jelentős helyen pozicionálva az Alaptörvényben az alapvető elvek között.

Záró gondolatok

Remélem a dolgozat végén sikerült egy másik perspektívából bemutatnom a szerzett jogokat, hangsúlyozva azt, hogy bár „elhanyagolt” terület ez, jelentősége mégis elvitathatatlan.

Igyekeztem a téma teljes feldolgozása érdekében egyfajta saját gondolatmenetet bemutatni, amit megfelelő alkotmányos érvekkel és alkotmánybíróági határozatokkal támasztottam alá. Fontos volt látni, hogy mint minden alkotmányos kérdésnél az AB szerepe itt is elengedhetetlen, mivel a szűkszavú Alaptörvény korábbi gyakorlatukkal egészíthető ki.

Mindezt arra tekintettel kell hangsúlyozni, hogy a konkrét normaszövegben nem jelenik meg ez a jogosultság. Talán ennek tudható be csekély szakirodalmi feldolgozottsága is. De ez semmit nem von le értékéből.

Úgy gondolom a dolgozat elején kitűzött célt, vagyis azt, hogy bemutassam, milyen nagy jelentősége van ennek a jognak a jogállamiságban és, hogy milyen elengedhetetlenül kapcsolódik az alapjogokhoz sikerült bizonyítanom.

Amit még fontosnak tartok kiemelni az, hogy ez a jogosultság talán a társadalom szemszögéből legjelentősebb alapjogokat érinti. Ez a foglalkozás joga és a szociális biztonság. Ezen jogok, ha nem megfelelően biztosítottak, akkor talán a társadalom működése, elégedettsége sem a legoptimálisabb.

Kiemelném még az elhatárolást. Itt főleg a váromány témaköre érdekes, ami már a korlátozás felé mutat. Fontos volt elkülöníteni a polgári jogi felfogástól, mert látható volt, hogy elkülöníthető, attól függetlenül, hogy csekély eltérés mutatkozik közöttük.

Az ügyészi óvással kapcsolatban elmondható, hogy ez egy sajátos kategóriába tartozik, azért tartottam fontosnak kiemelni, mert megmutatta a korlátozások korlátját is. Vagyis azt, hogy a jóhiszeműen szerzett jogok védelme a legerősebb. Ezt az új ügyészi törvény is átemelte a korábbi szabályozásból

Ez alátámasztja azt, hogy a polgári jogi elvek elhanyagolhatatlan szerepet játszanak a szerzett jogoknál. Elég, ha itt csak a jóhiszeműen szerzett jogokra, vagy a *clausula rebus sic stantibus*ra utalok.

A korlátozásnál maradva itt volt talán a legnehezebb dolgom. Mivel sok helyen megjelenik a korlátozás, de egy igazi, tiszta leírása sehol sem szerepel. Bár az AB gyakorlatát tekintve vannak fix pontok. Ilyen az időtartam. Sokszor hangsúlyoztam ezt.

Az időtartam mind az alkotmányos, mind a polgári jogi felfogásnál kiemelt szerepet kap. Itt az idő hossza a domináns a korlátozásnál, mivel minél hosszabb, annál kevesebb védelmet kap.

Értékviszony szempontjából pedig az ellentételezett szerzés nagyobb védelemben részesül, mint aminek ellentételezése nem volt, mindez arra alapozva, hogy az állam magát nem sodorhatja veszélyhelyzetbe, ilyenkor meg kell vonni a jogokat akár hátrányosan is.

Végezetül a gondolatmenet lezárásaképpen, bízom benne, hogy a szabályozási javaslatom sokak tetszését elnyeri. Igyekeztem nem túlszabályozott javaslatot tenni. Törekedtem a dolgozatomban általam megfogalmazott indokok alapján egy tömör és lényeges elemeket tartalmazó szabályozást kialakítani. Ennek természetesen alapja az AB felfogásrendszere, amit saját gondolataimmal és véleményemmel egészítettem ki.

Felhasznált irodalom

1. SAJÓ ANDRÁS: A materiális természetjog árvái, avagy hogyan védi Alkotmánybíróságunk az elesetteket. Magyar Jog, 1996. (43. évf.) 4. sz. 205-231. o.
2. BÍRÓ GYÖRGY: Kötelmi Jog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2006.
3. SÁRI JÁNOS - SOMODY BERNADETTE: Alapjogok. Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
4. HALMAI GÁBOR (szerk.): Alkotmánybírósági esetjog. Complex Kiadó, Budapest, 2007.
5. LENKOVICS BARNABÁS: Dologi Jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008.
6. GYÖRFI TAMÁS - JAKAB ANDRÁS: I. Általános rendelkezések, Alkotmányos alapelvek, ellenállási jog. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 155-211. o.
7. SALÁT ORSOLYA - SONNEVEND PÁL: A tulajdonhoz való jog. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány Kommentárja I. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 451-485. o.
8. HALMAI GÁBOR - TÓTH GÁBOR ATTILA: Emberi Jogok. Osiris Tankönyvek, 2008.
9. VÖRÖS IMRE: A tulajdonhoz való jog az alkotmányban. Acta Humana, 1995. N. 18-19. 154-169. o.
10. SÓLYOM LÁSZLÓ: Az Alkotmánybíróság kezdetei Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
11. PIOTRE TULEJA - KRYSZTOF WOJTICZEK: A szerzett jogok védelme – a jogállam alkotó eleme? Megjegyzések a lengyel alkotmánybíráskodásról. Jogtudományi Közlöny 1998. 53. évf. 6. szám
12. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
13. 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
14. BURIÁN LÁSZLÓ-CZIGLER DEZSŐ TAMÁS- KECSKÉS LÁSZLÓ- VÖRÖS IMRE: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. KRIM Bt., 2009.

Idegen nyelvű irodalom

1. LON FULLER: The Morality of Law. Yale University Press, 1969.
2. GROW, GEORGE BURT: Accrued Alimony - A Vested Right. Albany Law Review, Vol. 9, Issue 4 (1939-1940), pp. 113-117
3. EMMERGLICK, LEONARD J.: Accrued alimony- not a vested right. University of Newark Law Review, Vol. 3, Issue 1 (Spring 1938), pp. 33-44
4. Pre-emptive to subscribe to stock not vested. Utah Law Review, Vol. 3, Issue 1 (Spring 1952), pp. 140-143
5. TAVSS, RICHARD J.: Criminal defendant's vested right in a void judgment. Washington and Lee Law Review, Vol. 21, Issue 1 (Spring 1964), pp. 110-120
6. FARKAS, SAMUEL E.: Swinging and Dining Do Not Mix: Why Sexual Activity Can Not Be An Accessory Use or a Vested Right in a Restaurant in Pennsylvania. Widener Law Journal, Vol. 19, Issue 2 (2010), pp. 671-688
7. FOX, WILMER T.: Does an Amendment in the Law Changing the Manner of Apportioning Assessments for Municipal Improvements, Impair Any Vested Right of Either the Contractor, the Property Owners or the Municipality. Central Law Journal, Vol. 72, Issue - February 10, 1911 (February 10, 1911), pp. 97-103
8. VAN DER MERWE, BA: Meaning and Relevance of the Phrase Vested Right in Income Tax Law. South African Mercantile Law Journal, Vol. 12, Issue 2 (2000), pp. 319-329
9. BRECKENRIDGE, HUGH: Zoning and the Vested Right to Use Property: There Ought to be a Right. Pepperdine Law Review, Vol. 2, Issue 3 (Spring 1975), pp. S219-S241
10. Constitution of Finland (<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>) (Letöltés ideje: 2012.08.23.)
11. Constitution of Switzerland (http://www.servat.unibe.ch/icl/no00000_.html) (Letöltés ideje: 2012.08.23.)
12. Constitution of Poland (<http://www.senat.gov.pl/k5eng/dok/konstytu/2.htm>) (Letöltés ideje: 2012.08.23.)
13. Constitution of Slovenia (http://www.servat.unibe.ch/icl/si00000_.html) (Letöltés ideje: 2012.08.26.)
14. Constitution of France (http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html) (Letöltés ideje: 2012.08.26.)

15. Constitution of Mexico (http://www.oas.org/juridico/mla/en/mex/en_mex-int-text-const.pdf) (Letöltés ideje: 2012.08.26.)

Alkotmánybírósági határozatok

1. 29/2011. (IV. 7.) AB határozat AB közlöny: XX. évf. 4. szám
2. 8/2011. (II. 18.) ABh. ABk.: XX. évf. 2. szám
3. 184/2010. (X. 28.) ABh. ABk.: XIX. évf. 10. szám
4. 142/2010. (VII. 14.) ABh. ABk.: XIX. évf. 7-8. szám
5. 83/2009. (IX. 3.) ABh. ABk.: XVIII. évf. 9. szám
6. 23/2009. (III. 6.) ABh. ABk.: XVIII. évf. 3. szám
7. 47/2008. (IV. 17.) ABh. ABk.: XVII. évf. 4. szám
8. 51/2007. (IX. 15.) ABh. ABk.: XVI. évf. 9. szám
9. 5/2007. (II. 27.) ABh. ABk.: XVI. évf. 2. szám
10. 27/2005. (VI. 29.) ABh. ABk.: XIV. évf. 6. szám
11. 24/2005. (VI. 24.) ABh. ABk.: XIV. évf. 6. szám
12. 11/2005. (IV. 5.) ABh. ABk.: XIV. évf. 4. szám
13. 3/2001. (I. 31.) ABh. ABk.: X. évf. 1. szám
14. 28/2000. (IX. 8.) ABh. ABk.: IX. évf. 8-9. szám
15. 2/2000. (II. 25.) ABh. ABk.: IX. évf. 2. szám
16. 39/1999. (XII. 21.) ABh. ABk.: VIII. évf. 12. szám
17. 34/1999. (XI. 24.) ABh. ABk.: VIII. évf. 11. szám
18. 27/1999. (IX. 15.) ABh. ABk.: VIII. évf. 8-9. szám
19. 48/1998. (XI. 23.) ABh. ABk.: VII. évf. 11. szám
20. 36/1998. (IX. 16.) ABh. ABk.: VII. évf. 8-9. szám
21. 5/1998. (III. 1.) ABh. ABk.: VII. évf. 2. szám
22. 39/1997. (VII. 1.) ABh. ABk.: VI. évf. 6-7. szám
23. 35/1997. (VI. 11.) ABh. ABk.: VI. évf. 6-7. szám
24. 34/1997. (VI. 11.) ABh. ABk.: VI. évf. 6-7. szám
25. 16/1996. (V. 3.) ABh. ABk.: V. évf. 4. szám
26. 79/1995. (XII. 21.) ABh. ABk.: IV. évf. 12. szám
27. 56/1995. (IX. 15.) ABh. ABk.: IV. évf. 8-9. szám
28. 52/1995. (IX. 15.) ABh. ABk.: IV. évf. 8-9. szám
29. 43/1995. (VI. 30.) ABh. ABk.: IV. évf. 6-7. szám

30. 664/B/2009. ABh. ABk.: XIX. évf. 6. szám
31. 1373/B/2008. ABh. ABk.: XIX. évf. 4. szám
32. 1108/B/2008. ABh. ABk.: XVIII. évf. 2. szám
33. 520/B/2006. ABh. ABk.: XVII. évf. 11. szám
34. 1136/B/2005. ABh. ABk.: XVI. évf. 4. szám
35. 454/B/2005. ABh. ABk.: XVIII. évf. 1. szám
36. 431/B/2004. ABh. ABk.: XVII. évf. 4. szám
37. 297/E/2004. ABh. ABk.: XIII. évf. 11. szám
38. 26/B/2004. ABh. ABk.: XIII. évf. 6-7. szám
39. 580/B/2003. ABh. ABk.: XV. évf. 12. szám
40. 189/D/2003. ABh. ABk.: XV. évf. 11. szám
41. 36/B/2003. ABh. ABk.: XIII. évf. 3. szám
42. 29/B/2003. ABh. ABk.: XIII. évf. 10. szám
43. 402/B/2002. ABh. ABk.: XVI. évf. 6. szám
44. 346/B/2002. ABh. ABk.: XX. évf. 5. szám
45. 320/B/2002. ABh. ABk.: XVI. évf. 7-8. szám
46. 495/B/2001. ABh. ABk.: XII. évf. 6-7. szám
47. 349/B/2001. ABh. ABk.: XI. évf. 6-7. szám
48. 267/B/2000. ABh. ABk.: XI. évf. 11. szám
49. 983/B/1999. ABh. ABk.: XVI. évf. 2. szám
50. 339/B/1999. ABh. ABk.: X. évf. 3. szám
51. 32/B/1999. ABh. ABk.: XV. évf. 9. szám
52. 1101/B/1998. ABh. ABk.: XI. évf. 6-7. szám
53. 954/B/1997. ABh. ABk.: X. évf. 11. szám
54. 939/B/1997. ABh. ABk.: XVII. évf. 5. szám
55. 515/B/1997. ABh. ABk.: VII. évf. 3. szám
56. 535/B/1996. ABh. ABk.: VI. évf. 5. szám
57. 165/B/1996. AB végzés ABk.: X. évf. 4. szám
58. 1399/B/1995. ABh. ABk.: V. évf. 4. szám
59. 116/B/1995. ABh. ABk.: VIII. évf. 10. szám
60. 1338/B/1992. ABh. ABk.: : II. évf. 12. szám